

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

**Fakulteten för veterinärmedicin
och husdjursvetenskap**
Institutionen för Husdjurens Miljö och Hälsa

Djurens enda hopp?

Om inställningen bland distriktsveterinärer till anmälningsplikt vid misstanke om brott mot djurskyddslagen.

Elin Lundström

*Uppsala
2015*

Examensarbete 30 hp inom veterinärprogrammet

*ISSN 1652-8697
Examensarbete 2015:43*

Djurens enda hopp?

Om inställningen bland distriktsveterinärer till anmälningsplikt vid misstanke om brott mot djurskyddslagen.

Animal´s only hope?

Elin Lundström

Handledare: Helena Röcklinsberg, institutionen för Husdjurens Miljö och Hälsa

Examinator: Lotta Berg, institutionen för Husdjurens Miljö och Hälsa

Examensarbete i veterinärmedicin

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E

Kurskod: EX0756

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2015

Delnummer i serie: Examensarbete 2015:43

ISSN: 1652-8697

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Djurskyddslagstiftning, anmälningsplikt, djuretik.

Key words: Animal welfare, legislation, notifications obligation, animal ethics.

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för Husdjurens Miljö och Hälsa

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Helena Röcklinsberg för tålamod med min process och uppmuntrande tillrop längs vägen. Ett stort tack även till Anna Wallenbeck för bra feedback och mycket användbara kommentarer vid precis rätt tillfälle. Och framförallt, det största tacket till "mina" informanter som ställde upp med sin tid och delade med sig av sina berättelser och åsikter. Utan er hade det inte blivit någon uppsats.

SAMMANFATTNING

Sedan 2002 har alla veterinärer i Sverige anmälningsplikt vid misstanke om brott mot djurskyddslagen. Syftet med detta arbete var att undersöka vilken inställning veterinärer anställda av Jordbruksverket inom Distriktsveterinärerna hade till anmälningsplikten, och mer specifikt vilka faktorer som påverkar denna inställning. I uppsatsen tittar jag även på några av de etiska resonemang som underbygger veterinärernas ställningstagande, framför allt vad gäller hur man balanserar djurets och djurägarens intressen.

Undersökningen använde sig av kvalitativ metod och är utförd genom djupintervjuer med tio distriktsveterinärer på olika orter i Sverige. Tillvägagångssättet betonar beskrivning och tolkning snarare än analys och mätning och valdes då denna studie saknar föregångare; det saknas material att formulera hypoteser utifrån.

Resultatet visade på att anmälningsplikten ansågs vara bra och ett viktigt verktyg, men ett verktyg som bara fick användas efter noggrann eftertanke och bedömning av konsekvenserna. Fem av tio av de intervjuade veterinärerna hade aldrig anmält något fall, och en anmälan sågs även som ett sätt att straffa djurägare man inte upplevde sig kunna nå fram till på annat sätt. Man betonade ofta att anmälningsplikten innebar väldigt svåra överväganden, åtta av tio upplevde att det fanns en konflikt mellan den vårdande och den kontrollerande aspekten av den veterinära yrkesrollen. En rad faktorer vägdes samman när man avgjorde hur man ska hantera fall där djur for eller riskerade fara illa. Den enskilt viktigaste faktorn var djurägaren och dennes relation till och kommunikation med veterinären. Ingen av de intervjuade veterinärerna skulle tvekat att anmäla grava fall av djurlidande, men om det inte är ett solklart lidande försökte man hitta alternativ till att anmäla och arbetade sig runt hinder som djurägare och lagstiftning. Ofta ansåg man att man därigenom kunde göra en större insats för djurskyddet. Vilka faktorer och alternativa handlingssätt som fick vikt berodde bland annat på hur veterinären såg på sin egen roll, hur man balanserade djurets och djurägarens intressen, relationen med länsstyrelsen och samspelet med kollegorna. Informanterna försökte sätta djurets intressen i första rummet, men tog i realiteten oftast större hänsyn till ägarens. Många gjorde en distinktion mellan patienten; djuret och kunden; djurägaren och menade att veterinären har skyldigheter gentemot båda, men ska fungera som en advokat för djurets intressen om dessa inte uppfylls av ägaren.

Anmälningsplikten är i sin nuvarande formulering mycket omfattande och en omformulering enligt utredarnas förslag i utredningen "Ny djurskyddslag" där anmälningsplikten träder in först om bristerna inte är lindriga eller omgående kan rättas till skulle underlätta veterinärernas situation. Denna uppsats visar på att distriktsveterinärer i dagsläget utför mycket obetalt merarbete för att skapa lösningar man anser innebär större förbättringar för djurskyddet än vad en anmälan skulle göra.

SUMMARY

Since 2002, all veterinarians working in Sweden have an obligation to report cases of suspected violations of the Animal Welfare legislation. The aim of this paper was to investigate the attitude veterinarians employed in the District Veterinarians had to the notification obligation, and more specifically what factors affected this attitude. The thesis also looks at some of the ethical reasoning underpinning the veterinarian's position, particularly in terms of how to balance the animal's and the animal's owner's interests.

The study used a qualitative method and is carried out through in-depth interviews with ten veterinarians at various locations in Sweden. The approach emphasizes description and interpretation rather than analysis and measurement, and was chosen as the study is without precedent; there's no material to formulate a hypotheses from.

The result showed that the notification obligation was considered to be an important tool, but a tool that could only be used after careful consideration and assessment of the consequences. Five out of ten of those interviewed had never reported any case, and the notification was also seen as a way to punish owners the veterinarians felt they were not able to reach otherwise. It is often stressed that the obligation notification entailed very difficult decisions, and eight out of ten veterinarians felt that there was a conflict between the caring and the controlling aspect of their professional role. A number of factors were weighed together when decided how to deal with cases of suspected violation of the legislation. The single most important factor was the animal owner and his or her relationship to and communication with the veterinarian. None of the interviewed veterinarians would have hesitated to report severe cases of animal suffering, but if the suffering was not severe the veterinarians attempted to find alternative routes and worked his or her way around obstacles like animal owners and legislation. The veterinarians often considered that they thereby could make a greater contribution to animal welfare. What factors and alternative approaches that got weight was partly due to how the veterinarian looked at his or her own role, how they balanced the animal and the animal's owner interests, the relationship with the provincial government and the interaction with colleagues. The informants tried to put the animal's interests first, but in reality usually took greater account of the owners. Many made a distinction between the patient; the animal and the customer; the animal owner and believed that the veterinarian has obligations to both, but should act as an advocate for animals interests if these are not properly met by the owner.

The notification obligation is in its present formulation very extensive and a reformulation where the notification obligation should intervene only if the deficiencies are not mild or can be promptly corrected would facilitate the veterinarian's situation. This paper shows that veterinarians in the current situation performs much unpaid extra work to create solutions one consider leads to greater improvements in animal welfare than a notification would do.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	3
BAKGRUND	3
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	4
LITTERATURÖVERSIKT	5
DJURSKYDDSLAGEN OCH ANMÄLNINGSPLIKTEN	5
EN MARKNAD I FÖRÄNDRING	6
ETISKA ASPEKTER PÅ VETERINÄRYRKET	7
BEHOVET AV EN VETERINÄR ETIK	7
ANMÄLNINGSPLIKTEN I FOKUS	10
MÖJLIGA KONSEKVENSER AV ETISKA DILEMMAN	10
MATERIAL OCH METODER	12
KVALITATIV METOD	12
RISKER MED METODEN	12
URVAL	13
GENOMFÖRANDE/DATAINSAMLING	13
DE INTERVJUADE	14
ANALYSMETOD	14
RELIABILITET OCH VALIDITET	15
RESULTAT	15
KUNSKAP OM DJURSKYDDSLAGSTIFTNINGEN	15
ANMÄLNINGSPLIKTEN OCH ERFARENHETER AV ANMÄLAN	16
INSTÄLLNING TILL ANMÄLNINGSPLIKTEN	16
FAKTORER SOM PÅVERKAR OM MAN ANMÄLER	18
<i>Djurägaren</i>	18
<i>Konsekvenser av en anmälan</i>	19
<i>Veterinärens relation till länsstyrelsen</i>	20
<i>Veterinärens tidigare erfarenheter och kunskap om lagstiftningen</i>	21
<i>Helhetsintrycket</i>	21
ARBETSMARKNADEN SOM PÅVERKANDE FAKTOR	22
KOLLEGORNAS BETYDELSE FÖR VETERINÄRERNAS AGERANDE	22
ALTERNATIV TILL ANMÄLAN	23
<i>Kommunicera</i>	23
<i>Jämka</i>	24
<i>Utreda</i>	24
<i>Hjälpa</i>	24

<i>Följa upp</i>	25
SYNEN PÅ VETERINÄRENS ROLL	25
VEMS INTRESSEN VÄGER TYNGST?	25
DISKUSSION	26
INSTÄLLNING TILL ANMÄLNINGSPLIKTEN	26
<i>Lagstiftningen</i>	26
<i>Erfarenheter av anmälan</i>	28
<i>Utrymme för förbättringar</i>	28
DJURÄGAREN – EN FAKTOR ATT RÄKNA MED	28
DJUR OCH ÄGARE – ETT MORALISKT DILEMMA	29
ARBETSPLATSENS BETYDELSE	31
DJURSKYDDET I FOKUS	31
KONKLUSION	32
<i>Avslutande kommentar från författaren</i>	32
REFERENSER	34
<i>Bilaga 1</i>	
<i>Bilaga 2</i>	

INLEDNING

Redan innan jag började på veterinärprogrammet hade jag på flera sätt stött på och hört talas om veterinärer som låtit bli att agera när djur för illa. Under utbildningen har jag flera gånger mött attityder som kan sammanfattas i att veterinären gör sig själv, djurägaren och i vissa fall även djuret en otjänst genom att anmäla en misstanke om brott mot djurskyddslagen till länsstyrelsen. Flera gånger har jag hört att personer som anmält ”för mycket” inte behöver göra sig besvär med att söka ny anställning som kliniskt verksam veterinär. Detta trots att jag och många andra ser veterinären som någon som ska stå upp för djurs välfärd, och anmälningsplikten som ett verktyg för detta. Jag har också mött många veterinärer som går långt utöver sin yrkesroll för att hjälpa djur och stötta djurägare, och som varit villiga att ta strid för att skydda djur från onödigt lidande.

Dessa stora skillnader har gjort mig nyfiken på hur veterinärer ser på sin egen roll i djurskyddsarbetet och varför frågan hanteras mer utifrån personliga preferenser än utifrån den lagstiftning som faktiskt finns på området. Detta arbete tar avstamp i den nyfikenheten och min egen förhoppning om att bringa ordning i denna komplexa fråga inför mig själv; vilken sorts veterinär vill jag vara?

Bakgrund

Sedan 2010 har all djurhälsopersonal i Sverige enligt Djurskyddslagen anmälningsplikt om man ” i sin yrkesutövning finner anledning att anta att djur inte hålls eller sköts i enlighet med denna lag, de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen eller de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen” (28a § 1988:534). Anmälan består i att djurhälsopersonalen underrättar kontrollmyndigheten, i detta fall Länsstyrelserna, som därefter utför en inspektion och bedömning. Det kan låta enkelt, men är vid ett närmare påseende mer komplicerat. Hur ska djurskyddslagen egentligen tolkas? Vems intressen är veterinären egentligen skyldig att ta hänsyn till? Hur förhåller man sig till att både vara säljare av en tjänst och samtidigt ha till uppgift att granska köparen? Hur långt sträcker sig veterinärens ansvar för djur?

Veterinären kallas ibland för djurens enda hopp¹ eller djurens bästa vän. Men veterinären har många andra roller att uppfylla, och skyldigheter inte bara mot djuret utan även mot dess ägare, sig själv, sina kollegor och samhället i stort. I många fall finns det inget solklart sätt att prioritera bland dessa skyldigheter. Veterinäryrket innehåller dessutom många etiskt motstridiga situationer, under en och samma arbetsdag kan en veterinär avliva ett friskt djur, hålla liv i ett sjukt och bota ett tredje så att det ska kunna slaktas längre fram. Detta ställer stora krav på moralisk reflektion, och kan även vara emotionellt mycket belastande (Davidoff & Jansson 2011).

Rollin (2006) menar att den fundamentala frågan inom veterinärmedicinen är om veterinärens främsta plikt är gentemot djuret eller djurägaren, medan Tannenbaum (1989) istället menar att det är frågan om djurens värde i förhållande till människan som är fundamental. Denna studie utgår från att båda dessa frågeställningar är relevanta för svenska veterinärer idag och att kliniska veterinärer dagligen måste förhålla sig till dem vare sig man vill eller inte. Det finns idag ingen enhetlig syn på ansvarsfrågan bland svenska veterinärer (Davidoff & Jansson, 2011; Flyrén, 2014). Sveriges Veterinärförbund kräver att medlemmar ska följa de etiska regler som antogs av fullmäktige 1998 (Sveriges Veterinärförbund, 2013), men reglerna ger ingen närmare vägledning för den enskilde vad gäller frågeställningarna

¹ Författarens kommentar: ”Du är djurens enda hopp, du unga veterinär”, citat ur ”traditionell veterinärsång” som sjungs under den svenska veterinärutbildningen.

ovan. Stadgarna slår både fast att veterinären ”alltid ska visa omsorg om djurens hälsa och välbefinnande” samt att ”veterinär skall visa sina klienter hänsyn” (Sveriges Veterinärförbund, 1998).

Samhället förväntar sig att veterinärer ska vara föregångare inom djurskydd, men många veterinärer upplever att detta kan leda till att de sviker sina kunder (Rollins, 2006). Veterinären ska vara vårdare och myndighetsperson samtidigt, både säljare av en tjänst och granskare av köparen. Sex av tio distriktsveterinärer känner sig obekväma med dessa dubbla roller (Riksrevisionen, 2003). Arkow (1998) menar att så länge veterinärkåren inte enas kring en konsekvent inställning till sitt förhållande till djur och ägare kommer veterinärer inte kunna leva upp till allmänhetens förväntningar. Detta kräver att yrket formulerar en professionell etik som kan balansera upp alla de skyldigheter veterinären förväntas uppfylla (Rollin, 2006). Att lämna till den enskilde veterinären att bemöta de komplexa situationer som uppstår i vårt uppdelade förhållande till djur; mat och livskamrat, egendom och egna individer, öppnar upp för att beslut grundas på magkänsla snarare än professionalism, vilket kan skada såväl den enskilde veterinären och yrkeskåren i stort.

Den veterinära yrkesrollen i Sverige är stadd i förändring. Patientunderlaget förändras med en allt mindre andel lantbruksdjur och en ökande andel sällskapsdjur (SOU 2007:24), vilket även förändrar veterinärens roll. Veterinärvården blir alltmer avancerad och kostar allt mer (Appelkvist, 2013) och den ökande specialiseringen leder till att man inom veterinärkåren ställs inför nya och alltmer spridda etiska problem (Sandoe & Christiansen, 2008). Marknaden för veterinära tjänster har också förändrats. Från att sedan förra sekelskiftet främst bedrivits med olika former av statligt stöd (SOU 2007:24) bedrivs nu alltmer veterinär verksamhet i privat regi (Appelkvist, 2013). Marknaden för djursjukvård har ökat med tio procent per år de senaste tio åren och på senaste tid lockat till sig nya aktörer; när riskkapitalbolagen gav sig in på den veterinära marknaden köpte man på två år upp 65 % av marknaden (Sjölin, 2014). Under samma period har konkurrensen om jobben hårdnat, antalet sökande per tjänst har femdubblats mellan 2007 och 2011, och särskilt nytexaminerade veterinärer har svårt att få fast anställning (Ternström Hofverberg, 2013).

Anmälningssplikten kan ses som en skärningspunkt där många av veterinäryrkets dilemman strålar samman. Dels belyser frågan veterinärens inställning till konflikten mellan djurets och ägarens intressen och synen på sin egen roll, dels har frågan om anmälningssplikten en mer praktisk vinkling där veterinärens betydelse för djurskyddet kommer in. Därtill är frågan aktuell då en ökande konkurrens mellan veterinärer kan öka behovet av att sätta människans, kundens, intressen i första rummet. Det saknas idag ett samlat professionellt ställningstagande som kan vägleda den enskilde veterinären när dessa frågor uppstår. Detta gör det svårare att hantera de komplexa situationer och ställningstaganden som uppstår kring den tillsynes enkla formuleringen i lagtexten vad gäller anmälningssplikten, och kan i slutändan ha konsekvenser för djurskyddsarbetet. Denna uppsats tar ett brett grepp på frågan om vilka inställningar svenska Distriktsveterinärer har till anmälningssplikten och de faktorer som påverkar denna inställning. Genom att använda anmälningssplikten som fokuserande punkt för diskussioner kring veterinärers skyldigheter och de konflikter som uppstår när dessa skyldigheter kolliderar kan uppsatsen förhoppningsvis även ge en bild av några etiska resonemang inom yrkeskåren.

Syfte och frågeställning

Syfte: Undersöka vilken inställning veterinärer inom Distriktsveterinärerna har till anmälningssplikt vid misstanke om brott mot djurskyddslagen.

Frågeställningar: Vilka erfarenheter har veterinärerna av anmälan enligt anmälningsplikten? Vilka faktorer påverkar veterinärernas inställning till anmälningsplikten? Hur ser veterinären på sin egen roll vad gäller djurskydd? Hur hanterar man situationer där djurens och ägarens intressen ställs emot varandra? Hur ser man på de dubbla roller anmälningsplikten innebär? Har den förändrade arbetsmarknaden påverkat veterinärernas inställning?

Denna studie ska ses som en pilotstudie som kan ge underlag för vidare diskussion och ytterligare studier inom området.

LITTERATURÖVERSIKT

Djurskyddslagen och anmälningsplikten

1844 inkom den första motionen om att olagligförklara djurmisshandel till Sveriges riksdag, men först 13 år senare infördes i sedlighetslagstiftningen en paragraf som gjorde det straffbart att visa egna eller andras kreatur uppenbar grymhet (Cserhalmi, 2009). Sverige fick sin första renodlade djurskyddslag den första januari 1945 och var då det sista landet i Skandinavien som antog en särskild djurskyddslagstiftning (SOU 2011:75). Därefter har lagen omformulerats och uppdaterats ett antal gånger. Från att i sin första formulering förbjuda uppenbar grymhet strävar lagstiftningen idag snarare mot att förbygga djurlidande och ett större ansvarskrav läggs på ägaren (Cserhalmi, 2009).

Sverige har länge av svenskarna ansetts ha den bästa djurskyddslagstiftningen i världen (Djurens Rätt, 2009). ”Ett gott djurskydd, en god djurhälsa och en god folkhälsa är starkt förknippade med varandra” säger utredaren i ”Ny djurskyddslag” (SOU 2011:75), och anger både ett moraliskt och ett folkhälsoperspektiv på djurskyddslagstiftningen. Ansvar för att se till att lagstiftningen efterföljs ligger i dag på Länsstyrelserna, som årligen genomför ca 13 000 inspektioner runt om i Sverige (Jordbruksverket, 2013). Ett av de tre övergripande målen för djurskyddsarbetet är att ”bristande efterlevnad av djurskyddslagen upptäcks och följs upp för att säkerställa att brister åtgärdats”. Anmälningsplikten är ett av lagstiftarens verktyg för att genom tillsyn se till att lagstiftningen efterlevs. Frågan om tillsyn är aktuell; i sin regeringsförklaring sa statsminister Stefan Löfven att tillsynen ska förstärkas (Sveriges Regering, 2014).

När Kungliga Majestätets allmänna veterinärinstruktion antas 1971 åläggs distriktsveterinärer att tillse att föreskrifter gällande djurskyddet efterlevs (9 § 1971:810). Först 2002 införs i veterinärinstruktionens fjärde paragraf en anmälningsplikt för alla veterinärer. 2010 flyttas anmälningsplikten till Djurskyddslagen och börjar då gälla all yrkesverksam djurhälsopersonal (28a § djurskyddslagen [1988:534]). I samband med detta tas även den tidigare formuleringen om anmälningsplikt ”om förhållandet inte rättas till” bort för att minska osäkerheten om när anmälningsplikten egentligen träder in (SOU 2011:75). I sin nuvarande form lyder paragrafen:

”Om den som tillhör djurhälsopersonalen i sin yrkesutövning finner anledning att anta att djur inte hålls eller sköts i enlighet med denna lag, de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen eller de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen, ska denne anmäla detta till kontrollmyndigheten” (28a § SFS 1988:534).

Denna formulering innebär att anmälan ska ske redan vid en låg grad av misstanke och att det är misstanke om brott mot djurskyddslagen snarare än pågående djurlidande djurhälsopersonalen ska anmäla, anmälningsplikten ska alltså ses som en del i det förebyggande djurhälsoarbetet. Någon som med uppsåt eller av grov oaktsamhet

”otillbörligen utsätter djur för lidande” döms idag efter Brottsbalken (13 § 1962:700). Djurskyddslagen och anmälningsplikten fortsätter revideras; regeringen beslutade 2009 om en ny utredning med syfte att se över den samlade djurskyddslagstiftningen och resultatet presenterades i ”Ny djurskyddslag” (SOU 2011:75). Enligt utredarna ställer den nuvarande formuleringen av anmälningsplikten mycket långtgående och alltför omfattande krav på djurhälsopersonalen, och föreslår därför att formuleringen ska ändras till att anmälningsplikten ska inträda om ”inte bristen är lindrig och kan rättas till omgående”.

Riksrevisionen utförde på eget initiativ 2002 en omfattande granskning av djurskyddstillsynen där man bland annat telefonledes intervjuade 300 distriktsveterinärer (Riksrevisionen, 2003). Enligt denna anmälde en distriktsveterinär i genomsnitt två fall av bristande djurskydd under 2002. 20 % anmälde inga fall. Utredningen påpekade också att det fördes en diskussion kring veterinärens dubbla roller som både vårdare och myndighetsperson och att sex av tio veterinärer upplevde detta dubbla ansvar som obekvämt. Veterinärer ställs ofta i situationer där man på något vis utövar myndighet över sina egna kunder (SOU 2007:24). Denna myndighet kan ta sig många olika uttryck, där några exempel är försäkringsintyg, tävlingsveterinär eller besiktningar, åtgärder som kan ha ekonomisk betydelse för kunden. 20% av privatpraktiserade uppgav att man ibland utövade myndighet i någon form över sina kunder, medan motsvarande siffra bland distriktsveterinärer var 49%. Utredningen konstaterar att det finns en risk att veterinärer ”ser genom fingrarna” vid myndighetsutövning för att inte försämra en kundrelation, men påpekar samtidigt att det är svårt att mäta hur ofta detta sker. Anmälningsplikten är ytterligare ett exempel på veterinär myndighetsutövning. 2002 gjordes ca 400 anmälningar om bristande djurskydd från distriktsveterinärer och cirka 7900 anmälningar inkom samma år från allmänheten (Riksrevisionen, 2003). Det saknas senare statistik kring veterinärers anmälningar, men under 2013 inkom totalt 12 237 anmälningar från djurhälsopersonal och allmänhet till länsstyrelserna (Jordbruksverket, 2013).

En marknad i förändring

Redan i början av 1800-talet började en offentlig organisation för veterinärer att ta form. Huvuddelen av svensk veterinärvård har sedan dess bedrivits i någon form av statlig regi som utmynnat i det som idag är Distriktsveterinärerna (SOU 2007:24). Under 70-talet börjar andelen privatpraktiserande veterinärer att öka, för att sedan mer än sexfaldigas mellan 1978 och 2013 (Appelkvist, 2013; Sjölin, 2014). Samtidigt stiger nettoomsättningen för de privata företagen kraftigt. 2010 köper det första riskkapitalbolaget in sig på marknaden, två år senare ägs 65 % av den svenska marknaden av två riskkapitalbolag, Evidensia och AniCura (tidigare Djursjukhusgruppen). Den förändrade marknaden har lett till ökande konkurrens om kunderna, och konkurrensen kommer troligen fortsätta öka (Jordbruksverket, 2013). Veterinärerna har även i allt högre utsträckning tvingats börja konkurrera om jobben (Ternström Hofverberg, 2013). Historiskt sett har arbetslösheten bland veterinärer varit låg, men stiger nu till följd av ett ökande antal veterinärer som utbildar sig utomlands. 60% av de veterinärer som tagit ut svensk veterinärlegitimation de senaste tio åren har en utländsk utbildning. Antalet platser på den svenska utbildningen ökades 2007 för att möta den då akuta bristen på veterinärer, vilket också bidragit till dagens överskott. Överskottet förväntas kvarstå eller öka de kommande tio åren, med sämre löner och lägre status för yrket som följd. Sedan 2007 har veterinärernas löneutveckling släpat efter övriga SACO-anslutnas med i genomsnitt 0,6 % per år.

I sin avhandling ”Det självklara företagandet?” (2013) intervjuar Jenny Appelkvist tio privatpraktiserande kvinnliga veterinärer i Östergötland. I avhandlingen framkommer att en stor del av företagets framgång berodde på den enskilde veterinärens relation till sina kunder. Devisen ”nöjda kunder är lojala kunder” lyfts flera gånger fram, där allt från

tillgänglighet, kompetens och bemötande till foderförsäljning avgör hur nöjda kunderna blir. När en så stor del av kundunderlaget hänger på det egna ryktet blir verksamheten känslig för störningar. En semester eller en missnöjd kund som talar illa om veterinären kan orsaka stora kundbortfall. Samma bild ges av Gauthier (2001) där ekonomisk nödvändighet fick ursäkt moraliskt tvetydigt agerande: "Respondents indicated that reputation is an important element of the successful veterinarian practice, and that in order to remain financially solvent, sometimes such lapses are necessary" (Gauthier, 2001, s 475).

Etiska aspekter på veterinäryrket

De etiska principer som styr våra förställningar om rätt och fel kan enligt den amerikanske filosofen Bernhard Rollin (2006) delas in i social, professionell och privat etik. Den sociala etiken skapas i ett samhälles allmänna konsensus kring vad som är acceptabelt beteende och utgör det kitt som gör det möjligt för människor att leva tillsammans. Denna sociala etik kommer ofta till uttryck i lagstiftning, men det är inte alltid som de två sammanfaller, exempelvis förbjuder lagen fortkörning men att köra för fort anses sällan vara moraliskt förkastligt, medan någon som ägnar sig åt barnpornografi fördöms både av lag och samhälle. Men den sociala etiken reglerar inte alla livets områden, många frågor lämnas till den privata etiken där den enskilda individen avgör vad som är rätt och fel, exempelvis religion, kostvanor eller politisk övertygelse. Gränsen mellan social och privat etik är flytande och förändras med tid, där religion är ett tydligt exempel. Sedan kyrka och stat skildes åt är det upp till var och en huruvida man vill tillhöra en församling, ett ställningstagande som tidigare varit betydligt mer komplicerat. På samma sätt kan frågor som tidigare varit upp till var och en flyttas över till den sociala etiken när samhället upplever att den personliga etiken inte räcker till. Upprördhet kring hur djur behandlas har på detta sätt flyttats från den privata sfären till den sociala och lett fram till en allt mer omfattande lagstiftning på området.

Den professionella etiken intar en särställning mellan den sociala och privata etiken (Rollin, 2006). Medlemmar av en profession styrs i lika hög grad som andra av social etik och lagstiftning, men ställs också genom sitt yrke inför situationer som den vanlige medborgaren inte stöter på. Då högt specialiserade yrken ställer stora krav på utbildning och specialisering kan gemene man inte fullt ut sätta sig in i vad som krävs, och samhället lämnar därför till professionen att själv utforma de etiska principer som ska styra arbetet. Om samhället upplever att professionen misslyckas med detta eller utformar principer som ligger alltför långt ifrån de sociala tas formuleringsprivilegiet tillbaka, istället regleras området då via lagstiftning. Att ansluta sig till en profession innebär att man accepterar de regler som finns och lovar att uppträda därefter.

Behovet av en veterinär etik

Det är omöjligt för en veterinär att undkomma etiska frågor, och dessa frågor saknar ofta användbara analogier inom andra professioner (Arkow, 1998). Detta kan härledas till de två fundament yrket historiskt sett vilar på: medicin och jordbruk. "The former has an ethical basis representing the patient: the latter has an economic purpose and represents the client" (Arkow, 1998, s 194). I stort sett all litteratur i ämnet understryker vikten av, och bristen på, en diskussion kring veterinär etik (se bl.a. Tannenbaum, 1989; deGraaf, 2005; Rollin, 2006; Morgan & McDonald 2007). I veterinärens yrkesroll ingår skyldigheter gentemot samhället, kollegor, djurägare, djur och inte minst gentemot sig själv (Rollin, 2006). Dessa skyldigheter kan stå i konflikt med varandra och skapar därigenom svårlösta etiska dilemman.

"Often, causality of moral dilemmas is so complex (and infinite), that the outcome of many (principled) choices are unknown, introducing the danger of making action impossible. Yet, veterinarians have to act and constantly make decisions" (de Graaf, 2005, s 19).

Bitvis regleras dessa dilemman i vårt samhälle av lagstiftning; vid misstanke om exempelvis rabies behöver den enskilde veterinären inte ta ställning till den ekonomiska eller sociala påverkan på djurägaren utan enbart till samhällets behov av skydd (Epizootilagen [1999:657]). Det kan också formuleras som att den sociala etiken värderar samhällets intresse av skydd mot en obotlig sjukdom som större än det enskilda djurets eller djurägarens intresse av djurets fortsatta överlevnad.

I det dagliga arbetet är det främst relationen mellan djuret, djurägaren och veterinären som står i fokus (Tannenbaum, 1989). Alla tre har egna intressen som ska tillgodoses, och veterinären har moraliska skyldigheter gentemot de övriga två. Hur dessa intressen ska prioriteras är långt ifrån självklart, och beror till stor del på vilken utgångspunkt såväl veterinären som djurägaren har. Morgan & McDonald (2007) listar fyra områden där veterinärens och djurägarens olika syn kan skapa etiska konflikter.

- **Djurens moraliska värde:** har djur ett värde i sig själva eller endast i relation till människor? Tannenbaum (1993) menar att en veterinär, för att kunna hantera etiska frågor, först måste ta ställning till vilket moraliskt värde ett djur har och hur starka dess intressen är i förhållande till människans intressen. I alla beslut människor fattar rörande djur vägs dessa intressen mot varandra. Ju större vikt djurets intressen tillskrivs, desto mer tvingande måste anledningarna att bortse från dem vara.
- **Skyldigheter gentemot djur:** vilka behov hos djuren är människan skyldig att uppfylla och hur görs detta på bästa sätt?
- **Djurens intresse:** veterinären och djurägaren kan ha olika inställning till vad som egentligen är det bästa för djuret.
- **Veterinärens roll:** Ska veterinären i första hand tillgodose djurets (patientens) eller djurägarens (kundens) behov? Denna sista punkt kallar Rollin (2006) för den fundamentala frågan inom veterinärmedicin och gör liknelsen om veterinären antingen som läkare, med en moralisk plikt att se till patientens bästa, eller bilmekaniker, vars plikt är att konstatera vad som kan göras men lämnar beslutet om en eventuell åtgärd till kunden.

Författarna menar också att det första steget för att lösa dessa konflikter är att veterinären formulerat för sig själv var hen står i dessa frågor (Morgan & McDonald, 2007). Reynolds *et al.* (2012) formulerar något man kallar ”moral attentiveness”; en större moralisk medvetenhet som leder till att man kan identifiera och reflektera kring etiska aspekter och därigenom bättre kunna agera som en moralisk individ, och föreslår att detta är till hjälp när olika intressen i en moralisk konflikt ska balanseras mot varandra.

Framförallt frågan om djurs moraliska status är oklar både inom veterinärmedicinen och samhället i stort (Morgan & McDonald, 2007). Den kan spänna över hela skalan från att djur bara har ett moraliskt värde så länge de är till nytta för människan (antropocentrisk) till att djur, liksom allt levande, är moraliska objekt i egen kraft (sentientistisk resp. biocentrisk). Bristen på konsensus blir dock en stor utmaning för veterinärer:

“Another challenge for veterinary medicine is the lack of a clear consensus about how society values animals in general and animal welfare in particular. The status of animals is inconsistent. Some are doted upon and spared no expense by their owners. Some are abandoned by owners and by society and will be euthanatized in animal shelters. Some are highly prized economic investments. And some will wind up on someone’s dinner plate. As a result, veterinarians frequently find their values conflicting with others who also care about animal well-being” (Arkow, 1998, s 196).

Sandoe & Christiansen (2008) använder frågan om djurs moraliska värde för att illustrera de problem som kan uppstå när någon agerar utifrån sin magkänsla istället för från en genomtänkt etisk ståndpunkt. Magkänslan kan, som alla känslor, vara ambivalent eller variera. En individ kan ge uttryck för en stark känsla i en fråga, men då denna är härledd ur känsla snarare än teoretiskt grundad är det lätt att utan närmare eftertanke handla i motsats till nämnda känsla. Ett exempel är när någon uttrycker att det är viktigt att produktionsdjur har en god välfärd, men i nästa stund konsumerar billiga djurprodukter där djurvälståndet fått stå tillbaka för priset. Denna inkonsekvens, eller dubbelmoral, går inte att försvara logiskt. För en veterinär innebär en sådan dubbelmoral inte bara att hen förlorar i trovärdighet, utan även att hen riskerar att själv förlora sikte på kärnfrågan.

Ytterst lite finns skrivet om hur svenska veterinärer hanterar Rollins (2006) ”fundamentala fråga” eller frågan om djurens intressen i förhållande till djurägaren. Sveriges Veterinärförbund erbjuder ingen närmare vägledning, förbundets etiska riktlinjer slår både fast att veterinären ”alltid ska visa omsorg om djurens hälsa och välbefinnande” samt att ”veterinär skall visa sina klienter hänsyn” (Sveriges Veterinärförbund, 1998). Två studentarbeten har dock på senare tid lyft frågan på olika sätt. Inom ämnet Arbetsvetenskap utförde Davidoff & Jansson (2011) djupintervjuer med sju veterinärer om deras arbete med fokus på etik, ansvar och känslor. Av dessa sju ansåg fyra att det var djuret som var deras främsta ansvar, men författarna konstaterar också att triadrelationen djur-ägare-veterinär är mer komplicerad än de först kunnat föreställa sig:

”Veterinärerna måste tänka på både djuret och klienten, vilket gör att konflikter uppstår över vemns intresse de skall ta hänsyn till. Det hela försvåras ytterligare eftersom yrket tillhör servicesektorn och veterinären förväntas vara tillmötesgående mot sin klient och utföra den tjänst denne betalar för” (Davidoff & Jansson, 2011, s 41).

I sin examensuppsats i veterinärmedicin ”Att vara död är inget lidande” undersöker Lina Flyrén (2014) synen på avlivning av friska sällskapsdjur bland svenska smådjursveterinärer. Av de 142 medverkande veterinärerna tenderade en majoritet att vid en konflikt mellan djurets och ägarens intressen ta ställning för djurägaren: ”Vissa uttrycker det explicit, andra genom att tona ner det moraliska dilemma i enkätens exempel och genom att göra djurägarens vilja till att automatiskt vara densamma som djurets” (Flyrén, 2014, s 23)

De Graaf (2005) visar i sin studie av etiska ställningstaganden hos 40 holländska produktionsdjursveterinärer att veterinärens syn på sin egen roll kan kopplas till etiska resonemang. Utifrån hur man värderade olika påståenden sorterades veterinärerna in i fyra diskurser, var och en med olika syn på vad veterinärens roll egentligen innebär. De ställningstaganden som placerade veterinärerna i respektive diskurs speglar en inneboende moralitet som veterinären utgår ifrån när hen avgör vilken information som är relevant i ett visst fall. Dessa ställningstaganden kan sägas vara svar, medvetet eller omedvetet, till de fyra områden som Morgan och McDonald (2007) menar utgör grunden för etiska konflikter inom veterinäryrket (se ovan). De Graaf (2005) menar att veterinären, ställd inför ett etiskt dilemma, inte konsulterar etisk teori, utan använder den information hen anser viktig för att fatta ett beslut: ”The veterinarian is not solving a big, moral question, but a small, practical

dilemma” (de Graaf, 2005, s 19). Beroende på vilken information veterinären anser viktig (vilken roll hen anser sig ha) kan liknande omständigheter leda till olika slutsatser. Men då slutsatsen till stor del vilar på veterinärens inneboende moralitet går det inte att uttala sig om slutsatsen är etiskt riktig eller inte, bara logiken i resonemanget går att granska.

”Each veterinarian will have to be guided by his or her own conscience, adherence to ethical behavior, the precepts of the profession and the constraints of the culture. But the challenge for the profession is that the clientele and general public today, especially in urban areas, perceive veterinarians not as a service profession to agriculture, but rather as benevolent caregivers and participants in the community health care system” (Arkow, 1998, s 195).

Att hantera denna typ av komplexa etiska frågor utan en god grundförståelse i ämnet kan liknas med att utföra operationer utan baskunskaper i anatomi och anestesi (Rollins, 2006). Undervisning i etik infördes på svensk veterinärbildning under 2000-talet och ingår som delmoment i ett flertal kurser. Sedan 2010 finns även en lektor i djuretik anställd vid SLU.

Anmälningssplikten i fokus

Sammantaget kan detta tolkas som att anmälningssplikten speglar en social etik (allmänheten bevakar djurs intresse av att inte lida) och en professionell veterinär etik (veterinärer ska arbeta för att djur inte lider). Tillämpningen av anmälningssplikten tar dock ingen hänsyn till de andra intressen veterinären måste förhålla sig till: sitt eget (av goda kundrelationer och möjlighet att försörja sig), djurägarens (av tillit till veterinären) eller kollegornas (som inte alltid gör samma bedömning). Vilken vikt den enskilde veterinären väljer att ge vart och ett av dessa intressen blir således upp till hans privata etik. Detta medför att ett och samma fall kan hanteras på en rad olika sätt och därmed inte alltid på det sätt lagstiftaren tänkt sig. Patronek (1997) menar att vad som talar för en anmälan är veterinärens ed² att förhindra lidande och insikten om att om lidandet får fortgå riskerar det att förvärras. Faktorer som talar emot kan vara oro för att bryta tystnadsplikten³, obehag inför att lyfta svåra frågor med klienten, att man inte tror att en anmälan kommer förbättra situationen eller bristande förtroende för den som tar emot en anmälan. Arkow (1998) menar att en anmälningssplikt kan vara ett sätt för veterinärer att ta det sociala ansvar för djurs välfärd allmänheten numera förväntar sig av yrkesutövarna.

Att lagen inte tar hänsyn till alla intressen veterinären måste beakta kan dock leda till att det inte alltid är möjligt för veterinären att följa lagen. Tannenbaum (1989) hävdar att det inte alltid är moraliskt riktigt att följa lagen, exempelvis om lagen inte erkänner veterinärens självintresse i sådana fall där hen riskerar att skada sig själv privat eller professionellt genom att följa lagen. Samtidigt kan en lag som anmälningssplikten ge veterinären stöd att agera i enlighet med sin moral även när andra intressen talar emot, eller motivera veterinären att agera i enlighet med den sociala och professionella etiken när den privata sviktar:

”Such a law [to mandate legally the reporting of veterinarians of suspected animal cruelty] would help veterinarians get around the ethical tension created by feeling obliged to respect confidentiality and also feeling obliged to report cruelty. Legally mandating such reporting removes the onus from the veterinarian’s personal ethic and places it on the social ethic” (Rollin, 2006, s 29)

Möjliga konsekvenser av etiska dilemman

Majoriteten av de 58 engelska veterinärer som ingick i Batchelor & McKeegan’s (2012) studie om upplevd stress kring etiska dilemman rapporterade att man stötte på ett till två

² Författarens kommentar: När en amerikansk veterinär får sin legitimation svär man även en ed där man bland annat lovar att arbeta för att förebygga och lindra djurlidande.

³ I Sverige går anmälningssplikten före tystnadsplikten (2 kap 4 § Lag om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård [SFS 2009:302]).

etiska dilemman i veckan, medan 34% stötte på tre till fem dilemman varje vecka. Veterinärerna upplevde dessa situationer som mycket stressande, och trots upprepad exponering för denna typ av situationer minskade inte stressen. Rollin (2011) kallar det tillstånd som uppstår vid en konflikt mellan orsakerna till att någon valt veterinäryrket och vad denna i slutändan faktiskt gör för moralisk stress. Han menar att moralisk stress är ett unikt tillstånd som inte kan hanteras av normala tekniker för stresshantering, och att det riskerar skada veterinärers fysiska och mentala hälsa, minska tillfredsställelsen en veterinär kan känna i sitt arbete och i förlängningen även urholka den egna identiteten. Reynolds *et al.* (2012) beskriver moralisk stress som ”a psychological state born of an individual’s uncertainty about his or her ability to fulfill relevant moral obligations” (Reynolds *et al.*, 2012, s 491). Författarna menar att moralisk stress har en rad negativa konsekvenser på förmågan att korrekt identifiera och hantera moraliska konflikter, vilket leder till att individen förlorar förmågan att gripa sig an dessa på ett passande sätt och istället faller tillbaka på rutin. I slutändan blir detta beteende omoraliskt och individen tenderar styras av magkänsla snarare än moraliskt grundade beslut.

Genom att i nio månader observera och intervjua personalen på en veterinärklinik i USA kunde Dana Atwood-Harvey (2005) identifiera en rad tekniker djurhälsopersonalen använde sig av för att handskas med moraliskt tvetydliga situationer. Genom att rationalisera, lägga över skulden på djurägaren eller indirekt på djuret eller genom att sätta sig på moraliskt höga hästar kunde personalen handskas med att de utförde procedurer som ansågs vara ”less than ideal”. Personalen kunde även genom sin empati med djurägaren förminska den moraliska dimensionen av sina handlingar:

”In such cases staff would focus less on the client’s morality and more on the motivational or situational factors involved. This does not enable them to take the “moral high ground,” but it does offer a convenient displacement for their actions. Although less anger usually is involved, this too enabled them to view their actions as springing from social, natural, or structural forces. In this way, rather than distancing themselves from the subject or the consequences of their actions, they could distance themselves from their own moral agency.” (Atwood-Harvey, 2005, s 328)

Dessa tekniker tog inte ifrån djurhälsopersonalen deras privata etik, utan gjorde det istället möjligt för dem att skapa en professionell struktur som legitimerade praktiker de personligen inte instämde i. Denna professionella struktur möjliggjorde samtidigt användandet av teknikerna som skyddade personalen mot dilemmat att de i sin yrkesroll måste utföra något de privat ansåg vara fel.

“[...] findings suggest that moral agency is socially organized, controlled, and creatively used. People do not act as their conscience dictates; rather, situational and structural factors limit and constrain this action. Faced with these constraints, people simultaneously can creatively use and reproduce the social structure and problematic social practices. (Atwood-Harvey, 2005, s 335-336)

Men att bryta mot sina övertygelser är problematiskt, och därför kan den professionella strukturen, eller subkulturen, skapa normer som i en mening döljer dessa situationer så att de upplevs som rutin (Gauthier, 2001). Genom olika neutraliserande tekniker kan djurhälsopersonal inte bara göra det möjligt för sig själva att frånga sin övertygelse, man gör det även acceptabelt för andra. Ekonomisk nödvändighet eller känslan av att “alla andra gör det” hjälper veterinären att förlika sig med praktiskt eller moraliskt avvikande beteenden, tills dessa inte längre uppfattas som problematiska utan istället normaliseras inom subkulturen.

”The occupational subculture assisted in creating and maintaining the definitions of reality constructed for the purpose of excusing occupational deviance. This was accomplished by defining behaviors in such a way that they appear to be necessary and routine, hence nondeviant” (Gauthier, 2001, s 486).

MATERIAL OCH METODER

Kvalitativ metod

Denna studie är utförd genom en kvalitativ metod med ett fenomenologiskt tillvägagångssätt. Fenomenologin ”ägnar sig åt det sätt varpå människor tolkar händelser och bokstavligen förstår sina personliga erfarenheter” (Denscombe, 2009). Tillvägagångssättet betonar beskrivning och tolkning snarare än analys och mätning och valdes då denna studie saknar föregångare; det saknas material att formulera hypoteser utifrån. Riksrevisionens granskning av djurskyddstillsynen (2003) ligger närmast frågeställningen, men mycket har hänt på den veterinära arbetsmarknaden sedan dess.

Enkäter och intervjuer är vanliga metoder vid insamling av kvalitativ data (Denscombe, 2009). I mindre forskningsprojekt står ofta valet mellan att samla in yttlig data från ett stort antal människor eller mer djupgående information från ett mindre antal. Då syftet med denna studie är att titta på vilka faktorer som påverkar veterinärers inställning till anmälningsplikten, dvs. berör människors känslor och erfarenheter valdes intervju ut som metod. Optimalt hade varit en kombination av flera metoder (metodtrianglering) men pga. studiens tidsramar begränsades datainsamlingen till endast en metod. Enligt Ahrne *et al.* (2011) kan ”intervjuformen [...] ses som en guidad konversation i vilken studenten eller forskaren noga lyssnar för att höra vilken mening som framträder i samtalet”. Personliga intervjuer kan utföras på många olika sätt där den semistrukturerade formen är den vanligaste (Denscombe, 2009). Till skillnad från den strukturerade formen där forskaren behåller en tydlig kontroll över samtalet tillåter den semistrukturerade formen den intervjuade att utveckla sina synpunkter och i högre grad styra vilken riktning samtalet tar. Denscombe (2009) lyfter fram ett flertal punkter för den skicklige intervjuaren att tänka på under intervjun med fokus på lyhördhet och uppmärksamhet. För att uppnå bästa möjliga resultat med intervjuerna är det även viktigt att skapa så bra förutsättningar som möjligt för intervjusituationen. Det är omöjligt att styra alla faktorer, men intervjuaren bör sträva efter att vara ”artig och punktlig, lyhörd och neutral” och väl förberedd.

Risker med metoden

Svaren vid en intervju beror till stor del på vem som frågar (Denscombe, 2009). Intervjuarens ålder, kön och etnicitet i förhållande till den intervjuades kommer påverka relationen dem emellan och vilka resonemang som kommer fram. Framförallt är det hur forskarens identitet upplevs och tolkas av den intervjuade som färgar svaren. Detta medför att kvalitativ forskning är mycket mer känslig för forskarens egna perspektiv, vilket alltid kommer finnas med vid formulering av frågor och tolkning av data (Ahrne *et al.* 2011). Samtidigt ger detta forskaren förutsättningarna att genom sin metod se saker som med andra perspektiv inte skulle ha uppmärksamats. Det finns även risk att den data som producerats, alltså svaren vid intervjuerna, påverkas av miljön intervjun utförs i, medvetenheten om att samtalet spelas in och den laddning ämnet har (Denscombe, 2009). Vid telefonintervju minskar risken för ”intervjuar-effekt”, dock finns det personliga inslaget ändå kvar då intervjun sker genom två-vägs-kommunikation.

Urval

Distriktsveterinärer valdes ut då organisationen finns spridd i hela landet, behandlar alla typer av djur samt har officiella uppdrag. Därtill har Distriktsveterinärerna haft anmälningsplikt längre än andra veterinärer, först 2002 infördes anmälningsplikt för alla legitimerade veterinärer. Ingen hänsyn har tagits till ålder, kön eller tid i yrket, istället har en geografisk spridning eftersträvats då liknande resonemangsmönster troligare uppstår inom ett område där veterinärerna samarbetar. Tanken har varit att på så sätt få en så bred bild som möjligt av de inställningar svenska veterinärer har.

Denna typ av studie innebär att det inte går att samla in data från alla som ingår i undersökningskategorin (Denscombe, 2009). Man kan därför inte förutsätta att materialet blir representativt, men genom att använda en omsorgsfull urvalsprocess kan ändå en viss tilltro hysas för resultaten. Detta arbete har använt sig av ett icke-sannolikhetsurval med inslag av bekvämlighetsurval (då de intervjuer som utfördes öga mot öga av nödvändighet utfördes inom regioner dit intervjuaren kunde ta sig). Alla distriktsveterinärer har varit potentiella informanter eftersom inga begränsningar i urvalet har gjorts på förhand utifrån andra kriterier än geografisk spridning. Rent praktiskt har denna möjlighet dock begränsats av att inte samtliga kliniker i Sverige kontaktats, utan endast ett antal i varje region och att av dessa avböjde ett antal klinikchefer medverkan (se nedan). De intervjuade kunde därmed antas vara representativa för helheten vilket kan antas stämma vad gäller faktorer som påverkar beslut. De intervjuade veterinärerna är dock inte representativa för distriktsveterinärerna som helhet vad gäller könsfördelningen.

I studien intervjuades 10 av totalt 360 veterinärer anställda vid Distriktsveterinärerna. Urvalet har gått till genom att klinikchefer kontaktats med en förfrågan om medverkan från någon veterinär inom klinikchefens område, varefter klinikchefen antingen avslagit förfrågan, föreslagit ett namn eller vidarebefordrat förfrågan till de anställda som själva fått avgöra om de ville ställa upp. I förfrågan uttrycktes en önskan om att den intervjuade skulle ha erfarenhet av praktik både med smådjur och i fält, men det var inte ett krav. Kontakt har skett via mejl och kompletterats i två fall med telefonkontakt om mejlet inte besvarades. Sju av de kontaktade klinikcheferna svarade inte, återkom inte efter telefonkontakt eller avböjde medverkan, varpå en annan klinikchef i samma geografiska region kontaktades. Kontaktmetoden innebär en risk för att endast veterinärer med ett tidigare intresse eller starka åsikter i frågan tar sig tid för en intervju. En distriktsveterinärs inkomst är till största delen baserad på tantiem (andel av arvudet för de behandlingar veterinären utför), vilket medför att de veterinärer som svarat på förfrågan intervjuats på obetald arbetstid, vilket ytterligare talar för att endast veterinärer med ett eget intresse i frågan kommit till tals i studien. En annan effekt av urvalet kan dock vara att de veterinärer som tagit sig tid är de som har ett intresse av forskning eller agerar i solidaritet för att underlätta för en veterinärstudent, utan att för den sakens skull ha något större intresse i frågan.

Intervjuer har genomförts med veterinärer anställda på kliniker i Dalarna, Halland, Småland, Stockholm, Sörmland, Uppland, Västra Götaland och Västerbotten.

Genomförande/Datainsamling

Intervjuerna har skett genom inspelade samtal på veterinärernas arbetsplats eller via telefon. I möjligaste mån har intervjuerna skett avskilt för att veterinären skulle kännas sig trygg med att tala fritt. På mindre stationer finns inte alltid avskilda rum eller ens fikarum, varför en intervju fick ske där det fanns plats att sitta, trots att annan personal fanns i rummet. Med andra personer närvarande finns risk att den intervjuade medvetet eller omedvetet inte talar fritt vilket tagits hänsyn till vid bearbetningen av den intervjun, genom att de resultat som

inte överensstämde med övriga intervjuers har sorterats bort. Från början var tanken att alla intervjuer skulle ske ansiktet mot ansikte, men pga. den stora tidsåtgången och kostnaderna förknippade med resor samt att många veterinärer inte hade möjlighet att ta tid att sitta ner för ett samtal fick hälften av intervjuerna spelas in över telefon.

Intervjuerna har haft en semistrukturerad form med övergripande rubriker med ett antal underfrågor. Med lärdomar från de första intervjuerna och ökad insikt i ämnet reviderades frågorna något under arbetets gång, de övergripande rubrikerna förändrades dock inte (bilaga 1). För att bättre komma åt de underliggande resonemangen presenterades under intervjuens gång två (en informant) eller fyra (åtta informanter) scenarion för informanterna (bilaga 2). En intervju genomfördes utan scenarion. Scenariona var desamma från gång till gång, antalet varierade med tidstillgång och i hur stor mån de svårigheter som belystes i scenariona redan kommit upp i samtalet.

Samtalen har spelats in för att senare transkriberas i sin helhet för vidare bearbetning. Parallellt med intervjuerna har fördjupad läsning och litteraturstudier utförts.

De intervjuade

Av de 10 distriktsveterinärer som blev intervjuade var nio kvinnor och en man. Samtliga hade utbildat sig på SLU i Uppsala mellan åren 1984 till 2014. En klar majoritet hade till största delen av sitt yrkesverksamma liv arbetet på Distriktsveterinärerna. För ålder och tid i yrket, se tabell 1.

Tabell 1. *Informanternas ålder och antal yrkesverksamma år*

Informant	Ålder i år	År i yrket
1	47	21
2	57	26
3	33	6
4	35	1
5	34	5
6	27	0,5
7	28	2
8	29	3
9	41	15
10	60	30

Analysmetod

En första analys skedde redan under transkriberingen av materialet, då återkommande teman eller nyckelfraser noterades. Transkribering tar tid, men då materialet haft en semistrukturerad form har det upplevts som värdefullt att i text fånga de formuleringar och tankar som kommit fram i intervjuerna för att bättre kunna tolka de underliggande värderingarna. Att enbart arbeta med det inspelade materialet ger en större risk att nyanser

och det som sägs mellan raderna faller bort. När samtliga intervjuer transkriberats lästes allt material igenom förutsättningslöst och teman och nyckelfraser noterades samtidigt som förståelsen för materialet fördjupades. Därefter analyserades materialet i fyra steg enligt Denscombe (2009); materialet kodades och kategoriserades varefter teman och samband mellan kategorierna identifierades. Slutligen utvecklades dessa samband till generella begrepp baserade på de mönster som identifierats. Under processen blandades stegen med varandra och återupprepades, att tolka kvalitativa data är inte en linjär process utan utgör en ”dataanalysspiral” där begreppen och kategorierna hela tiden utvecklas (Denscombe, 2009).

Reliabilitet och validitet

Resultatens validitet vilar på antagandet att alla intervjuade talat sanning (Denscombe, 2009). När det gäller frågor som rör sig kring uppfattningar och erfarenheter är det svårt att kontrollera validiteten, men genom att basera resultaten på teman som framträder i flera intervjuer kan de betraktas med större tillit. Risken finns också att de intervjuade medvetet eller omedvetet anpassar sina svar till vad de tror att forskaren vill höra, eller presenterar en bild av hur man vill tro att man agerar snarare än hur man faktiskt gör. För att minska risken för ”intervjuar-effekten” strävade författaren efter att vid intervjuerna framstå som så neutral som möjligt, samma mörka enfärgade kläder användes vid samtliga intervjutillfällen. Forskaren har dock begränsad möjlighet att helt dölja sin identitet (Denscombe, 2009). Forskaren blir det prisma genom allt material passerar innan det når läsaren (Ahrne *et al.* 2011). Beroende på forskarens utgångspunkt och verktyg kan samma material speglas på många olika sätt och tolkningen variera.

Syftet med uppsatsen är inte att dra statistiskt säkra slutsatser, vare sig metoden eller urvalsstorleken lämpar sig för detta. Validiteten i kvalitativa data är alltid osäker och forskarens ”jag” kommer vara knutet till resultatet (Denscombe, 2009). Genom att använda sig av god forskningspraxis kan man ändå anse att resultaten i ett arbete som detta är trovärdiga, trots ett litet urval.

RESULTAT

Intervjuerna har haft en semistrukturerad form där informanten i hög grad fått styra samtalet. De teman som identifierats är inte bara svar på direkta frågor utan en del av läsningen har skett ”mellan raderna”. Om intresse finns går det bra att kontakta författaren för att se de anonymiserade intervjuerna i helhet.

De citat från intervjuerna som återges i texten nedan är i stort sett återgivna ord för ord. Frekventa stödord eller upprepningar har dock plockats bort för att öka läsligheten. Ord som lagts till för att öka förståelsen är markerade med []. Frågor från författaren är markerade med F, informanternas svar är markerade med respektive siffra.

Kunskap om djurskyddslagstiftningen

Samtliga veterinärer fick frågan om hur bekant man upplevde sig vara med djurskyddslagen på en skala 1-5 där ett innebar inte alls och fem mycket väl. Alla utom en skattade sin egen kännedom som en trea eller en fyra, en veterinär uppgav en tvåa. De intervjuade veterinärernas tolkning av lagstiftningen visade dock skilja sig något från lagstiftarens. Informanterna tenderade att betona att lagen ska förhindra lidande medan lagstiftaren fokuserar på att förebygga lidande, en liten men viktig distinktion. På frågan om i vilken utsträckning man ansåg sig ha tillräcklig kunskap för att kunna bedöma djur utifrån djurskyddslagen skattade informanterna sig som tre eller högre, tre informanter upplevde sig ha mycket god kunskap (fem).

Anmälningssplikten och erfarenheter av anmälan

Djurskyddslagen anger att djurhälsopersonal som i sin yrkesutövning misstänker brott mot djurskyddslagstiftningen ska anmäla detta till kontrollmyndigheterna (28a § 1988:534). En av de intervjuade veterinärerna uppgav detta som svar på frågan om vad anmälningssplikten innebär, medan övriga gav olika variationer av svar med innebörden att man ska anmäla vid onödigt djurlidande eller när djur far illa. Samtliga veterinärer hade god kännedom om hur de skulle gå tillväga vid en eventuell anmälan.

Fem av de intervjuade hade aldrig anmält något fall till kontrollmyndigheterna. Två uppgav att de anmäler mindre än ett fall per år, medan två andra anmäler ett till två fall per år. En veterinär anmälde i genomsnitt tre fall per år. De veterinärer som gjort en anmälan fick under intervjun beskriva något av dessa fall, samtliga skulle i dessa fall ha anmält även om det inte funnits någon anmälningssplikt. I Riksrevisionens (2003) granskning anmälde varje distriktsveterinär i genomsnitt två fall under 2002, två av tio inte gjorde dock ingen anmälan alls. Ingen av de intervjuade veterinärerna har ångrat att man anmält ett fall, istället påpekade många att man har känslan av att man själv och andra snarare anmäler för sällan.

4: ”Man ska ju kunna anmäla och vilja anmäla och om det finns en befogad... Sen upplever jag kanske inte så mycket att veterinärer, jag vet inte, jag har ingen statistik för det här, det här är mer en känsla jag har, jag tror snarare att veterinärer anmäler för lite än för mycket.”

Att anmäla beskrevs av en av informanterna som att passera en gräns, och de fem av gjort en anmälan beskrev alla det som en krävande process och inget man gjorde lättvindligt. Ingen av de intervjuade veterinärerna som anmält beskrev detta som något man gjort till följd av anmälningssplikten, de fall man anmälde skulle man ha anmält oavsett.

3: ”Jag tänker inte att jag är skyldig att ringa länsstyrelsen, utan jag tänker att för djurens skull så måste nått hända och då är ju det nästa steg, så jag tänker nog inte att jag går runt och borde ringa hit eller borde ringa dit för att jag är veterinär och har anmälningssplikt, utan jag tycker att när det gått så långt att djuren far illa och ingenting görs åt det eller man har inte möjlighet att göra nått åt det, då är det dags.”

I regel var man nöjd med hur länsstyrelserna hanterat de fall man anmält, om något ansåg man att det hände för lite snarare än för mycket.

Inställning till anmälningssplikten

Anmälningssplikten sågs av informanterna som ett tveeggat svärd. Den kan vara ett bra verktyg att ta till när veterinären inte når fram till djurägaren på något annat sätt, man kan då luta sig mot anmälningssplikten för att kunna kräva åtgärder djurägaren inte vill gå med på. På detta sätt kom veterinären runt konflikten med att å ena sidan sälja en tjänst och att å andra sidan lagkravet att utöva myndighet. Dock bör veterinären enligt informanterna alltid inleda med att föra en dialog med djurägaren och anmäla först när man inte bedömer sig kunna påverka djurets situation på något annat sätt. Man var generellt positiv till att det finns en anmälningssplikt, och antog att den är inskriven i lagen på grund av att djurhälsopersonal träffar mycket djur och har kompetens för att bedöma huruvida ett djur lider eller det finns brister i skötseln. Samtidigt sågs en anmälan som ett straff för djurägaren, det kan vara stigmatiserande för den som anmäls och upplevas som hårt och elakt, något som veterinärerna inte ville förknippas med. Flera informanter lyfte även fram att en anmälan kunde ses som ett svek av det förtroende som finns mellan veterinären och djurägaren.

9: ”Har du en relation med djurägaren så är det mycket svårare att anmäla för då känner man det ju som att man sviker den här personen, för det är ju en hel apparat när myndigheterna dras in, det är lite kränkande för väldigt många i alla fall, de flesta ser det ju inte som en hjälp, även om det egentligen skulle kunna vara det, en hjälp till förbättring. De flesta ser det ju som förmynderi.”

De intervjuade veterinärerna framhöll också att det finns en utbredd misstro mot kontrollmyndigheterna bland djurägarna, en misstro som till viss del delades av veterinärerna själva. Ytterligare en försvårande faktor var att de djur som veterinären träffar tagits just till en veterinär. Genom att söka vård, om än i vissa fall alldeles för sent, hade djurägaren ändå till viss del uppfyllt djurskyddslagens krav på vård av sjuka djur (§ 9 1988:534).

När anmälningsplikten träder in får veterinären dubbla roller, man går från att tillgodose kundens behov till att utöva myndighet över samma kund vilket kan upplevas som konfliktfyllt. I Riksrevisionens (2003) granskning instämde 58% av distriktsveterinärerna i påståendet att det finns en konflikt mellan dessa båda roller. Uppfattningen bland de intervjuade veterinärerna i denna studie varierar stort, från ingen konflikt alls till en mycket hög grad av konflikt. Åtta av informanterna skattade dock konflikten som tre eller högre på en femgradig skala.

”F: Tycker du att det finns en konflikt mellan att vara en veterinär, vårdande, och ha den där tillsynsrollen?

8: Det är ett jätteproblem tycker jag, för det blir så mycket upp till den enskilda veterinären, att man är i den här situationen att folk har förtroende för en och att hantera det här, det är oerhört svårt. Jamen hur gör man när det kommer in en labrador som har typ vaginalframfall full med tumörer och har suttit på den så det är nekros och hunden väger 55 kg och det är ett gammalt gulligt pensionärspar som kommer in som inte har fattat nånting, som inte ville hunden nått illa, jag menar hur ska jag kunna då känna att jag vill, när de skaffar nu nästa hund, att de ska komma till mig för rådgivning och du vet, i tid. Om jag då anmäler den här personen, samtidigt som den här personen har gjort nått väldigt, väldigt fel som inte har förstått det här, det har ju att göra med folks IQ nånstans också, det finns väldigt många som inte förstår, alla har ju så otroligt olika förståelse för saker och det där fattar inte alla. Och jag menar, ska man straffa en person för det eller inte, det finns ju fortfarande inget körkort för att ha djur. Jag vet inte, samtidigt ska ju djuren inte behöva lida för det heller, men jag tycker absolut, det är ju en jävsituation på nått vis. Det är ju jättekneptigt, att du ska behandla ett djur och sen ska du, nej, jag tycker det är väldigt skönt att länsstyrelsen finns på det viset, för just det att man kan spela spelet att skylla lite på dem, spela på att de är the bad guy och jag the good guy liksom för att få viljan igenom, för att få dem att förstå att ja, jag ska inte anmäla dig, det är lugnt, slappna av men vi måste göra så här, du måste förbättra det här, att man kan nå dem på ett annat sätt.”

I de fall veterinären ansåg att en anmälan var befogad men där de negativa konsekvenserna för någon av de inblandade parterna bedömdes vara för stora fanns olika vägar att gå. Antingen väntade man med att kontakta länsstyrelsen tills så pass lång tid hade gått att veterinären inte skulle förknippas med anmälan, eller så kontaktade man länsstyrelsen och bad dem tidigarelägga ett planerat besök så att ingen anmälan behövde ske.

9: ”Man kan använda det ibland för att säga att du måste ändra det här annars kommer jag vara tvungen att anmäla det här, typ, och då har man ju en mer förtroendesituation med djurägaren och den kanske kan ta det då. Medans i andra lägen kanske man överhuvudtaget inte vill att djurägaren ska ha minsta misstanke om att det var jag som sa till att hens djurhållning brister, så det beror nog lite på vem det är och i vilken given situation.”

I de fall man valde att inte kontakta länsstyrelsen har informanterna valt att tillämpa någon annan strategi (se mer under Alternativ till anmälan) för att förändra situationen. Att inte göra någonting alls likställdes av flera med att bli medskyldig till eller legitimera djurlidandet.

2: ”Jag vet att jag var på en mellankalvsuppfödning för några år sen, och jag, när jag väntade på bonden så stod jag liksom i lagårn där och tittade mig omkring och tänkte att det här är ju inte ok, det är inte ok. Då tänkte jag så också att om jag inte gör nånting och det här är våra kunder, så legitimerar man ju det, liksom att det här är ok, då att... Ja, då vet jag det, jag anmälde inte, men vi tog upp det med djurägaren, som då fick till resultat då att vi förlorade den djurägaren, han gick över till en annan veterinär.”

Sammanfattningsvis ansågs anmälningsplikten vara bra och ett viktigt verktyg, men ett verktyg som bara får användas efter noggrann eftertanke och bedömning av konsekvenserna.

Faktorer som påverkar om man anmäler

Vid uppenbara och grova fall av vanvård eller misskötsel skulle ingen av de intervjuade veterinärerna ha tvekat att kontakta länsstyrelsen. I mindre tydliga fall vägde veterinärerna samman en rad faktorer under och efter mötet med djurägaren innan man tog ställning till hur man bäst gick vidare med fallet. Den absolut tyngsta faktorn var djurägaren och hans relation till och reaktion på veterinären. Övriga faktorer fick olika vikt av informanterna, men konsekvenserna för alla inblandade och veterinärens egna erfarenheter spelade stor roll.

Djurägaren

Den enskilt största faktorn var djurägaren. Detta har även setts i en survey gjord i Michigan, där 740 veterinärer bland annat svarade på vilka faktorer som var viktiga för om de skulle följa sin lagenliga plikt att rapportera grymhet mot djur till kontrollmyndigheterna (Stolt, 1997). Den enda faktor i den studien som hade statistisk signifikans för huruvida en veterinär skulle uppfylla sin rapporteringsplikt var djurägarens reaktion. I den här studien var det flera olika aspekter kring djurägaren som påverkade hur de intervjuade veterinärerna valde att gå vidare i det enskilda fallet. Samma teman återkom i alla intervjuer. Stor hänsyn togs till **djurägarens situation** och eventuella underliggande faktorer. Psykisk ohälsa, annan sjukdom eller familjeomständigheter lyftes ofta fram som förklaringar till felaktigt beteende från djurägarnas sida, och sågs som något som försvårade för en anmälan.

3: ”Men har man djurägare som man kanske känner lite eller som man vet har andra bekymmer, och andra problem, så blir detta jättejobbigt också, uppe på liksom allt annat, då blir det ju jättetung börda och man känner sig ju rätt så taskig, även om det är djuren, de får ju inte lida, så är det ju så, de får inte hamna emellan. Så det är jättelurigt, det är inte kul att ringa länsstyrelsen, det är det verkligen inte. Samtidigt som man måste göra det ibland då. Nä, det är tufft, faktiskt.”

7: ”Jag tycker att det kanske kan vara att gå ut hårt att anmäla utan att ha en diskussion i alla fall, att göra nånting åt det och prata med honom och så där, det är så mycket som spelar in, det kan ju vara så att han har legat sjuk eller haft några andra problem, men då pratar man med honom och kanske det kommer fram och så kan man diskutera och hur ska man lösa det här problemet, så det tycker jag att innan man väljer att anmäla ett sånt fall att man i alla fall pratar med djurägaren. Och sen är det en oresonlig människa och det inte finns nått att göra och man vet att de kommer inte släppa hit mig igen, då kanske det är bäst att anmäla. Så kan det vara.”

2: ”Ofta är det ju människor som är sjuka på nått sätt, när det är riktigt illa. Och då är det ju inte primärt en anmälan som är viktigt, att de får ett straff, det viktiga är att djuren tas omhand egentligen. Men, och det är ju väldigt sällan jag har varit ut på nån som gjort nånting medvetet, djurplågeri, och okunskap och ofta då som sagt folk som inte är riktigt psykiskt stabila. Eller att man har för mycket, man hinner inte med man kanske vet om att det är inte bra men ja...”

En annan viktig faktor var **veterinärens och djurägarens relation**, där framförallt kommunikation och förtroende betonades. Om veterinären inte upplevde sig kunna påverka djurägaren till en förändring var man mer benägen att anmäla. Relationens längd spelade mindre roll än hur väl veterinären upplevde sig kunna nå fram till djurägaren. Ju större förtroende veterinären hade för djurägaren, desto mindre benägen var man att anmäla.

4: ”Jag skulle nog alltid försöka prata med djurägaren när man träffar dem, ju mer långvarig relation man har sen innan och ju mer långvarig relation man tror man har efter desto mer skulle jag kanske föröka hjälpa till och lösa situationen tillsammans istället för att bara skjuta ner dom, eller vad man ska säga.”

3: ”Om jag vet att det här är en bonde som kommer att lyssna på mig och ta mina råd och ta det på allvar, så ger jag nog honom en chans på ett annat sätt än om det är en bonde som jag vet sen tidigare kör sitt eget race”

1: ”Då får man ju i alla fall påtala att sådär får man inte göra, sen får man väl se vad man får för känsla om man skulle, om de lyssnar på en eller om man känner hur illa det är, om man skulle ha anmält.”

Stor vikt lades även vid **djurägarens kunskap och reaktion**. Man ställde större krav på djurägare med större kunskap, medan djurägare vars djur varit illa på grund av okunskap var svårare att anmäla.

6: ”Jag skulle vänta mig att en bonde ska veta, de har lite större kunskap när det gäller det, de vet att det inte får bli så, de vet att det gör ont .”

Hur stor empati ägaren visade med djuret samt hur ägaren reagerade när veterinären upplyste om att djuret lidit eller något fel begåtts vägdes samman med hur ägaren resonerade kring vad som skett.

4: ”Man kan ju få en uppfattning om huruvida det här är nånting som bara uppkommit för att de verkligen inte bryr sig om sina djur, eller om det uppkommit för att de bara har varit jävligt tanklösa och slarvat. Jag tycker att det handlar lite om uppsåt också, och lite hur de är och om man vet att det är vettiga människor som brukar ta hand om sina djur.”

5: ”Det är ju dels för relationen till kunden, det ska man ju inte sticka under stol med att den spelar väldigt stor roll, det gör den, har man en kund som lovar bot och bättring, då lägger man på något sätt det i minnesarkivet, och dyker problemet upp igenom så tänker man att då gör man det då. Lite hellre fria än fälla mentaliteten, och så, det beror självklart på vad det är för typ av fall också.”

Konsekvenser av en anmälan

Informanterna tog även hänsyn till de konsekvenser som kunde uppstå för dem själva, djuret och djurägaren vid en anmälan. **För veterinären** fanns en risk för att bli ifrågasatt av kollegor eller allmänhet, och för att bli hotad av djurägarna. En av de intervjuade hade egen erfarenhet av att ha blivit hotad, men många av informanterna nämner det som något de tar hänsyn till.

7: ”Jag råkade ut för att det var en djurägare som var hotfull och det är nog inte så lätt alla gånger att ta det beslutet att anmäla utifrån att man kanske känner sig utsatt som veterinär eller djursjukvårdare.”

En anmälan kunde även påverka veterinärens självbild på ett negativt sätt.

1: ”Man känner sig ju ganska elak om man verkligen ska bara anmäla rakt av.”

Veterinären riskerade dessutom att tappa en kund vilket kunde ge ekonomiska konsekvenser men framförallt sågs som en fara **för djuret**, som i framtiden då riskerade att få sämre vård av annan veterinär eller inte komma till veterinären överhuvudtaget.

10: ” För det kan vara så, att om man anmäler nån så kan det vara sista gången man är där, om de har möjlighet att ringa till nån annan veterinär, och då har man förlorat översynen över de djuren. Vilket kan innebära att djurskyddet i den besättningen blir sämre.”

7: ”Om man säger ifrån så kanske en viss djurägare inte ringer fler gånger, kanske ringer [de] någon annan veterinär som de vet inte säger ifrån eller så, och då får man ju dels ta ställning att jaha, om man säger till och de ringer någon annan, då har man ju ingen koll på det längre, då vet man inte hur det ser ut, då vet man inte hur illa det blir innan det kanske blir någon ändring på saker och ting och då har man inte någon insyn längre, tappar den kunden. Och även den ekonomiska aspekten kan ju också finnas där, som sagt, man tappar den kunden även på det planet.

F: Då litar man inte riktigt på att den andra veterinären tar sitt ansvar?

7: Nä, precis, det har jag upplevt, jag har som sagt inte själv varit i den situationen, men jag har pratat med kollegor som upplevt det så, man litar inte på att alla faktiskt tar sitt ansvar, tyvärr. Det är väldigt synd att det är så, men det förekommer tydligen.”

Vad gällde konsekvenser för djuret lade man även stor vikt vid om en anmälan skulle förbättra det enskilda djurets situation, eller främst var ett straff för djurägaren. Om en anmälan inte bedömdes förbättra situationen för djuret eller om det skulle ta för lång tid innan något förändrades valde man i regel andra vägar. Om veterinären fick lov att ta bort djuret ansåg man sällan att det fanns anledning att gå vidare med fallet och kontakta länsstyrelsen eftersom djuret inte längre led.

2: ” Men samtidigt är det så att om det är så illa, om man då lyckas se till att det här djuret blir avlivat, så tycker jag att det är utagerat för min del. Så, jag anmäler det inte för sin egen skull. Man tycker att om man fått avlivat djuret så anmäler man inte.”

1: ”Det har varit många gånger just de här då jag känt att här borde man kanske anmält, men många gånger har det ju då varit att de har kommit in och det faktiskt har varit avlivning och jag har känt att det är ju som att straffa den här djurägaren och då vet jag inte, det har inte känts riktigt meningsfullt men jag kanske borde ha anmält egentligen för de har gjort fel, men då är det ju som att då får ju inte djuret illa mera, för de har ju ändå valt att komma hit och de tycker det är ok att ta bort djuret.”

De intervjuade veterinärerna vägde även in de konsekvenser som kunde uppstå **för djurägaren** vid en anmälan. Främst handlade det om emotionellt negativa effekter, men även att en anmälan kunde vara väldigt socialt stigmatiserande om den kom till allmänhetens kännedom. En anmälan sågs av informanterna som ett straff för den som anmälde.

10: ”De flesta tycker ju att det är en, att de får en anmärkning, liksom en fläck på sig, att de är anmälda, att det är liksom en skam.”

Eventuella ekonomiska konsekvenser för djurägaren hade liten vikt för informanterna.

Veterinärens relation till länsstyrelsen

De av informanterna som uppgav sig ha **förtroende för sin länsstyrelse** var mer benägna att anmäla. Förtroendet gällde både länsstyrelsens förmåga att göra en helhetsbedömning men även om informanterna uppfattade länsstyrelsens insatser som proportionerliga, dvs att länsstyrelsen gjorde samma bedömning av de olika inblandades intressen som veterinären gjort. Några av veterinärerna avstod från att ringa länsstyrelsen av rädsla för att de skulle ”överreagera” medan andra lät bli att ringa då man inte trodde att länsstyrelsen skulle kunna agera innan det var för sent för djuret.

”F: Känns det viktigt att det händer nånting efter en anmälan?

5: Ja, det är ju jätte viktigt, för man vet ju ändå att man får slå på sig själv lite och öka upp och starta upp lite adrenalin och så för att man ska ta det steget, för man vet ändå att visst, det blir ingen kostnad och hittar de ingenting så händer det ingenting mer för de här djurägarna, men det är såklart att de ändå tar det personligt att någon kommer och rotar i deras liv”.

8: ”Det man är rädd för när man anmäler också att det inte ska bli den här helhetsbilden av hur man sköter sina djur utan att det blir den här ögonblicksbilden /.../ Att det inte ska vara en rättvis bild, och sen blir man väldigt rädd för att om jag anmäler någon, varför ska han straffas den djurägaren som sköter sina djur så himla bra, som har så god djursyn men han har varit sjuk nu i en månad, alltså, varför ska han, man skulle önska att han bara fick hjälp istället för att man riskerar att han blir av med bidrag, att det blir ännu värre.”

Bristande förtroende för den som ska ta emot en anmälan nämns även av Patronek (1997) som ett hinder för inrapportering av misstänkt grymhet mot djur. "This could be due to general mistrust, historical adversarial relationships, or simply a lack of confidence and unfamiliarity with the personnel who would conduct an investigation" (Patronek, 1997, s 270).

Tidigare kontakter med länsstyrelsen spelade också stor roll, där framförallt en personlig relation till någon på länsstyrelsen underlättade för veterinärerna att ta kontakt. Även tillgängligheten spelade in, om det ansågs lätt att komma i kontakt med en handläggare var tröskeln för att ringa lägre. Många beskrev också positiva erfarenheter av att ha haft länsstyrelsen som diskussionspartner vid eventuella anmälningsärenden. Det ansågs även viktigt att en anmälan ledde till åtgärd.

8: "För det är väldigt jobbigt att anmäla nån om det ändå inte leder nånstans, då har man ju som tappat förtroendet hos djurägaren plus att det inte hände nånting."

Veterinärernas tidigare erfarenheter och kunskap om lagstiftningen

Ju mer yrkeserfarenhet de intervjuade veterinärerna hade desto säkrare kände man sig när det kom till anmälningsärenden.

"F: Känns det lättare att anmäla nu när du har jobbat några år?

5: Ja, det gör det, det är mycket lättare för att man själv är mycket mer övertygad om sina egna betraktelser och observationer och undersökning av djuret och du har en annan referensram, du vet vad som är ok eller inte, i början har man ingen aning."

I de fall när man upplevde att man var säker på lagstiftningens lydelse var man mindre benägen att ursäkta en djurägares beteende, ställde högre krav på djurägarna och hade lättare att i nästa steg kontakta länsstyrelsen för en diskussion eller anmälan. Ju säkrare man var på lagstiftningen, desto mer beredd var man att ifrågasätta djurägare även vid lindriga djurlidanden. Veterinärernas personliga etik och egna bedömningar, ett område där alla var överens om att det finns stora skillnader inom kåren, spelade stor roll i hur man bedömde ett lidande.

4: "Alla är ju olika, även inom samma station är ju folk lite olika och man ser på djuren olika och det som en tycker är ett otillbörligt lidande tycker den andra inte är så farligt, de som har jobbat länge eller är gamla kan ibland vara mycket mer, vad ska man säga, se mer mellan fingrarna "jamen det är inte så farligt", eller "det där är inte nån idé att göra nått åt för att..." "så där har det alltid varit", eller... Men de yngre är, dels lite mer idealistiska och dels kanske har tänkt mer på djuretik och faktiskt funderat igenom och kanske är lite mer så här "ska kämpa för djurens skull eller djurens rätt eller djurens...", och det tycker jag man märker bara på veterinärprogrammet har det ju, ja mer och mer såna strömningar, att folk bryr sig mer om djurrätt och djurskydd och djurvälstånd."

Helhetsintrycket

Intrycket av djurägaren vägdes samman med bland annat allvarlighetsgraden och veterinärernas tidigare kännedom om besättningen eller djurägaren. I vissa fall kompletterade veterinärernas egen kännedom med kollegors eller genom att veterinären, utan att göra en anmälan, hörde med länsstyrelsen om de hade tidigare kännedom om en viss ägare. Även risk för upprepat lidande, statusen på och risken för ägarens andra djur och miljön i övrigt vägdes in.

8: ”Har jag en jättefattig bonde som ändå har jättebra hand om sina djur och han råkar ha ett djur som sticker ut för mycket då skulle jag inte heller anmäla honom, för vem skulle det gynna om han går ut och skjuter kon på en gång och gör precis som jag säger och lyssnar på mig och verkligen vill göra sitt bästa, då förstår inte jag vad en anmälan gör för nytta? Det tycker jag är, det är bara att ta de här fallen där hundar blivit släpade efter en dragkrok, hur gör man med dem, det har ju varit diskussioner på Facebook om det där på veterinärforumet, hur gör man, det finns väl ingen som gör det medvetet och djurägaren kommer in och gråter och är skitledsen, vad vinner man på en anmälan, det är ju två sidor av myntet, det är ju statuering och påminnelse om att såhär får man faktiskt inte göra, man får inte vara så ansvarslös, men å andra sidan, ska man trampa på en som redan ligger, jag vet inte. Det är mycket svårt.”

Utifrån hur dessa faktorer fallit ut samt vilken vikt var och en av faktorerna tillskrevs av den enskilde veterinären valde man en lämplig strategi.

Arbetsmarknaden som påverkande faktor

Författaren hade som hypotes att en förändrad arbetsmarknad med ökande konkurrens skulle påverka informanternas inställning till anmälningsplikten. Ingen av informanterna tar dock självmant upp detta. På en direkt fråga kände en klar majoritet av de intervjuade veterinärerna till en ökande konkurrens på marknaden för veterinära tjänster, men hade inte själva drabbats av det i någon högre grad och såg det inte som ett större problem. Man antog att konkurrensen var tydligare på den privata marknaden, där trycket att tjäna pengar antogs vara större än på statliga distriktsveterinärerna. På frågan om den ökande konkurrensen kunde innebära risker för djurskyddet instämde de flesta. Framförallt såg man en risk att veterinären blev mer benägen att tillfredställa djurägarens önsknings för att inte framstå som besvärlig. Att djurägare bytte veterinär ofta sågs som en risk för djuren, då djurägaren på det sättet lättare kom undan med en dålig djurhållning.

”F: Tror du att en ökande konkurrens bland veterinärer kan påverka djurskyddet på något sätt?

8: Det tror jag absolut att det kan göra. Absolut.

F: Hur då?

8: Jo, för att är du, jag skulle ha väldigt mycket svårare att anmäla nån om, du får inte missförstå mig helt här för det är klart jag skulle stå upp för djuren, men det skulle kännas mycket jobbigare att anmäla nån om man är privat och man kör eget än om jag jobbar på en statlig organisation som Jordbruksverket. Så absolut, den här konkurrensen, självklart. Det är jag helt övertygad om att det kommer göra det till det sämre, det tror jag. Definitivt.”

”F: Tror du det [en ökande konkurrens] kan påverka djurskyddet?

2: Nej, det tror jag inte. Eller det borde inte göra det i alla fall eftersom alla har ju sin anmälningsplikt, så därför är det ju så att om man då tror att andra inte anmäler bara för att få kunder, då är det kanske, då får man tänka så själv då. Nä, jag tror inte det, jag tror på alla, jag tror att man har det i första hand, jag tror inte det att man... Nä.”

Kollegornas betydelse för veterinärernas agerande

Kollegorna framställs i intervjuerna av ett flertal skäl som oerhört viktiga. Detta stämmer väl överens med Riksrevisionens (2003) bild, där 77 % av distriktsveterinärerna uppgav att kollegorna var viktiga i djurskyddsarbetet. För informanterna i detta arbete var kollegorna framförallt ett **stöd** som man kunde bolla med, hämta kunskap ifrån och prata av sig med.

9: ”Jo, det diskuterar vi, både vad man hittar och vad man har hittat om man har vart ute på ett så det blir nog att man får prata av sig en hel del. Och det händer också att man hörs av när man är ute på djurskyddsärenden, man liksom söker stöd hos kollegorna då. Så det tycker jag, det funkar bra, den...”

F: Ni har stöd av varann?

9:... arbetsplatssupporten, så att säga.”

Kollegorna var också viktiga för vidareutbildning om djurskydd, framförallt för nyutexaminerade veterinärer. Bristen på kunskap och erfarenhet gjorde att veterinärerna främst lärt sig av sina äldre kollegor hur de bäst hanterade moraliskt tveksamma fall.

3: ”Du [har] ju inte direkt nån vidareutbildning mer än alltså, nej. Det är bara trial och error och vilka kollegor du råkar kunna få tag i. /.../. Det är hela tiden så, kunskapen nedärvs liksom.

F: Man vidareutbildar varandra i organisationen?

S: Ja. Det är så.”

9: ”Jag tycker vi har rätt samstämmig syn på vad som är bra respektive dålig djurhållning. Men det är klart att det gör [kollegors syn påverkar]. Kanske inte så mycket nu som när man började, då litade man ju väldigt mycket på hur, vad de gamle tyckte, ”ja, jo, det kan vara lite brister där men det är acceptabelt därför att bla bla”. Och det köpte man ju då, kanske inte funderade så mycket kring det. Och det kan man ju alltid klura på om det var rätt eller fel?”

De flesta av de intervjuade veterinärerna upplevde, precis som informant nio, att det fanns en samsyn inom deras station vad gällde djurskydd. Två av informanterna uppgav sig ha en annan inställning än sina kollegor.

Kollegornas inställning och reaktioner blev, utifrån ovanstående faktorer, **tungan på vågen** när det kom till om man skulle anmäla eller inte.

8: ”I de här fallen när man står och väger, ska jag ska jag inte, det är klart att det tippar över åt nått håll där man har sina kollegor eller chef, absolut, det tror jag”.

Ett exempel på detta är en av informanterna som av sin chef blivit avrådd från att anmäla vid ett tillfälle, och därför avstått från anmälan.

5: ”Det var när jag precis var ny i det fallet, det är väl fem år sen som det hände, man tänker ändå, man kommer ihåg det och precis känslan av när man var där och hur så, man vet precis, och det sitter kvar, men man tänker ju efter då att jaja, de har varit med länge och de vet bättre hur man ska göra och det kanske finns nån särskild anledning.

Vad gäller **kollegor som anmäler** anser man att det är positivt, men många kommenterar ändå på något sätt att det är viktigt att bara ”riktiga” fall anmäls. Man litar på kollegors bedömningar men inte alltid på kollegans grund till bedömningen eller värdering av situationen.

Alternativ till anmälan

Som tidigare nämnts ansåg de informerade veterinärerna att man, om man inte reagerade på djurhållning som av någon anledning ansågs bristande, legitimerade man den djurhållningen. Men då en anmälan i regel inte ansågs vara en lämplig åtgärd annat än grava fall använde man sig istället av en rad alternativa strategier. Strategierna kunde kombineras på olika sätt, och i regel uppgav man att man försökte med minst en innan man gick vidare till anmälan. Samtliga strategier innebar någon form av, oftast obetalt, merarbete för veterinärerna.

7: ”Jag tror att många gånger, istället för att gå ut hårt och bli arg och härja och skrika, att man verkligen visar att man försöker, att man är på deras sida och man försöker hjälpa dem att det ska bli bra, liksom.”

Kommunicera

I de allra flesta fall började de intervjuade veterinärerna med någon form av kommunikation med djurägaren. Om man upplevde sig kunna nå fram till djurägaren försökte man **utbilda** denne, vare sig det rörde sig om lagstiftningens krav eller djurets behov. Man kunde även **ställa krav** på förändringar eller åtgärder.

5: "Så länge de söker kunskap och så länge de försöker förbättra och så länge de inser att nånting är fel så försöker man ju hjälpa dem och försöker tala om att gör så eller så eller så, men däremot när folk börjar ignorera det man säger och det de ignorerar leder till att djuren far illa, då tappar man ju det förtroende man hade för djurägaren, att de skulle lösa situationen, och det är då man tar till nått annat, det är då man anmäler och då man hittar andra kanaler."

Tyckte man att någon betett sig illa eller tanklöst var de flesta av informanterna inte främmande för att **skälla ut** djurägarna, om man bedömde att djurägarna var mottagliga för klander. En annan strategi var att **hota** med länsstyrelsen för att få djurägaren att genomföra nödvändiga åtgärder.

3: "Där får man ju kanske göra ett besök, följa upp det, se om polletten trillar ner, gör den inte det så får man ju säga att "om inte vi tar bort den här hästen nu så kommer det bli en anmälan", då blir det ju att man hotar med det, fast det är nån typ av dialog förhoppningsvis, jag är inte sån att nu ska jag ringa länsstyrelsen, utan det blir att man får prata sig fram till det, det är väldigt mycket prat."

Jämka

I de fall djurägaren av något skäl inte kunde eller ville göra det veterinären ansåg vara det bästa för djuret försökte de intervjuade veterinärerna i möjligaste mån hitta en annan lösning som ändå förbättrade djurets situation. Denna typ av lösningar sågs i regel som tillfälliga och något som veterinären måste följa upp vid ett senare tillfälle.

9: "Det är ju lite frustrerande för där vill man ju nå fram till att säga att det här är ju det bästa för ditt djur att göra det här, och då får man ju ibland jämka lite med sig själv, ok, vad är det viktigaste för djuret just nu? Ja, det är ju i alla fall att inte ha ont."

Utreda

I de fall informanterna kände sig osäkra på en situation eller hur de bäst skulle gå vidare gjorde man mer eller mindre omfattade utredningar av djurägaren eller situationen för att skapa sig en uppfattning om hur man bäst gick vidare. Utredningarna bestod framförallt av att man skaffade sig mer information från kollegor eller länsstyrelsen.

7: "Så jag skulle nog försöka följa upp det själv och när man kom till stationen diskutera med kollegor vad de vet om det här och vad de tycker och så vidare hur man skulle gå vidare med det och be att de skulle hålla lite koll."

5: "Är den en sån här halvdan så skulle man ju, om det är en svag misstanke man har, då skulle jag inte anmäla den utan då skulle jag ju dels försöka luska lite i de kontakter man har att vet du nått om den, har du nån koll på varför det är så hemma hos den eller så skulle man ju åka tillbaka några veckor senare eller nån vecka senare och se hur det såg ut då."

Hjälpa

Tre av informanterna berättade om fall där de aktivt sökt hjälp till djurägare från en tredje part istället för att anmäla djurägaren.

8: "Ja, i ett fall har jag faktiskt anmält, eller jag har bara tagit upp misstanken med mina kollegor om att det står inte riktigt rätt till, och så har vi gått vidare till en organisation som då har hjälpt den här djurägaren lite grann, istället för att gå direkt till länsstyrelsen."

7: "Är det så att man jobbar i distriktet och man kanske känner folk och man kanske kan hjälpa honom på nått vis, kanske kan prata med nån, kanske du kan tänka dig att hjälpa den här bonden med att få det här avklarat och raka de här [korna] och diskutera vad han behöver göra för förbättringar och hjälpa honom."

Följa upp

Oavsett vilken av ovanstående alternativa strategier de intervjuade använde sig av tog alla på sig ansvaret för att i någon mån följa upp de patienter man inte lämnat över till länsstyrelsen.

8: "Jag tycker att tar man det beslutet att man inte anmäler, man kan inte göra antingen eller, utan då får man faktiskt se till att man följer upp det där. Och orkar man inte det, då får man väl anmäla istället då. Men det tar ju ganska mycket energi det också. Men där är man ju olika som person, vad man tycker är enklast."

6: "När jag får sådana här fall så släpper jag dem inte, utan jag känner att de är mitt ansvar under tiden jag är här i alla fall på nått sätt.

F: Så du tar det mer på dig själv att se till att det blir en uppföljning?

6: Ja, det gör jag nog. Och det vet jag inte riktigt om det är rätt eller fel, men det gör jag faktiskt."

Synen på veterinärens roll

På frågan om vad det innebär att vara veterinär var alla informanter överens om att veterinäryrket innebär många olika roller och ett stort ansvar för både djur och djurägare men även för samhället.

9: "Det beror ju säkert på vem du frågar, frågar du allmänheten är veterinärens roll att bota sjuka djur, frågar du en veterinär kommer du säkert få lika många svar som det finns veterinärer för veterinärens jobb är ju inte bara att bota sjuka djur, det är bland annat att vara med i säkerställandet av säkra livsmedel, i smittskydd till viss del, public health som man så populärt kallar det nu för tiden, alltså folkhälsan också. Det är ju mycket bredare tror jag än vad allmänheten egentligen tänker sig. Djurskydd är ju en del också, men jobbet handlar ju till mycket stora delar om djur på ett eller annat sätt."

På frågan om vilken roll som var den främsta går det inte att se en enhetlig tråd i intervjuerna, informanterna tenderade dock att utgå från sin dagliga verksamhet. Många framhöll att med kunskap följer ansvar, varför veterinärer hade ett större ansvar för djurs välfärd än en lekman. Flera informanter citerar halv på skämt den sång som alla årskurser sjunger utbildningen "Du är djurens enda hopp, unga veterinär" när veterinärens roll förs på tal.

Vems intressen väger tyngst?

Majoriteten av de intervjuade veterinärerna uttryckte själva att deras främsta ansvar är gentemot djuret, även om de flesta problematiserar detta och påpekar att om inte djurägaren tar djuren till veterinären kan inte veterinären göra något för djuret. Många gjorde en distinktion mellan patienten; djuret och kunden; djurägaren och menar att veterinären har skyldigheter gentemot båda, men ska fungera som en advokat för djurets intressen om dessa inte uppfylls av ägaren.

"F: Vem av dem [djuret eller ägaren] känns det som att du har mest ansvar inför?

6: Djuret. Först och främst.

F: Varför då?

6: För att... vad ska man säga, för att människan är en människa, jag är ju där för djurets skull och för djurets hälsa."

I diskussioner kring verkliga fall och intervjuens fyra scenarion framkom dock en annan bild där djurägarens omständigheter eller intressen i stort sett alltid vägde tyngre än djurets och djurägaren var allsmäktig tills lidandet passerat den enskilde veterinärens gräns för vad som är acceptabelt, då hade veterinären inte längre några skyldigheter gentemot ägaren.

3: ”Jag hör ju på mig själv att man ju har en läggning åt att vara lite mer åt djurägaren, inte låta djuren lida så, men att man ändå vill ge alla en chans, jag tror väldigt gott om folk, man vill tro gott om folk, man vill tro att de ändå försöker eller gjorde vad de trodde var bäst. Och sen självklart kommer man till, eller träffar såna som man direkt känner att du bryr dig ju inte, eller man får inte den här responsen som man är ute efter, då... Då är det väl jättebra att vi har en lagstiftning liksom, tycker jag, men det är ingenting jag går runt och viftar med, dagligdags, det är det absolut inte.”

Samtliga informanter gav på ett eller annat sätt uttryck för att djur är kännande varelser som kan lida, och att det var deras uppgift, både som människor och veterinärer, att förebygga och förhindra detta lidande. Samtidigt visade de medvetet eller, i de flesta fall, omedvetet mindre hänsyn till djurets intressen än till människans.

DISKUSSION

Studiens syfte var att undersöka vilka faktorer som påverkar distriktsveterinärers inställning till anmälningsplikten vid misstanke om brott mot djurskyddslagen, och mer precist vilka faktorer som påverkar denna inställning. Anmälningsplikten är vid närmare påseende intimt sammanlänkad med en rad komplexa ställningstaganden som berör många områden av den veterinära professionen. Då en anmälan sällan sker med djurägarens medgivande ställs veterinären inför att djurets och ägarens intressen kommer i konflikt. Hur veterinären hanterar denna konflikt är därför relevant även för hur veterinären hanterar anmälningsplikten, varför uppsatsen även fokuserar på veterinärernas syn på djur och dessas intressen. Då syftet var att få en så bred bild som möjligt av möjliga faktorer är resultatet av nödvändighet översiktligt.

Inställning till anmälningsplikten

Lagstiftningen

Majoriteten av de intervjuade veterinärerna skattade själva sin kunskap om djurskyddslagen på den högre delen av skalan. Detta kompletterades ofta med uttalandet om att man i alla fall visste var man skulle hitta den om man behövde den. Samtidigt tenderade man att se på lagstiftningen i sin helhet som något som trädde in först när djur utsatts för onödigt lidande och inte som något som i första hand skulle förebygga lidande. Uppfattningen av vad anmälningsplikten innebär avvek också något från lagstiftarens intention, eller speglade den formulering som gällde fram till 2010 då anmälningsplikten trädde in först om ett påpekat missförhållande inte rättats till. Sammantaget med analysen av intervjuerna ger detta bilden av att informanterna har en mer eller mindre vag *uppfattning* av vad lagtexterna innebär snarare än faktisk *vetskap*. Uppsatsförfattarens uppfattning är att informanternas kunskapsnivå väl speglar veterinärer i allmänhets nivå. Frågan är om denna nivå är tillräcklig för att kunna se till att lagen efterföljs? Djurskyddet vilar inte bara på veterinärerna men yrket har en viktig roll att fylla, framförallt gentemot djurägarna. Vad gäller anmälningsplikten måste det självklart finnas utrymme för olika professionella tolkningar av ett fall, men risken finns att veterinärer fyller igen glappen i sin professionella kunskap med magkänsla vilket leder till inkonsekventa bedömningar. Det är möjligt att en mer enhetlig tolkning och användning av lagstiftningen skulle minska misstron bland allmänheten mot myndigheter som arbetar med djurskydd och därigenom i förlängningen underlätta djurskyddsarbetet.

Anmälningspliktens nuvarande formulering säger att den ur djurhälsopersonalen som ”finner anledning att anta” att någon bryter mot djurskyddslagstiftningen ska anmäla detta. Hundar med tandlidanden som ägaren inte förstått att upptäcka, värdefulla sporthästar som inte får

vistas i hage, uppbundna mjölkkor, sällskapshundar som följer ägaren till jobbet men där sitter i bur är alla exempel på socialt accepterade förhållanden till djur eller så hålls djuren med dispens från Jordbruksverket, men samtidigt bryter det mot djurskyddslagen. Om allt detta och liknande lagöverträdelser skulle anmälas skulle länsstyrelserna drunkna i anmälningar och veterinärerna skulle tappa djurägarnas förtroende. Å andra sidan förväntar sig djurägarna att veterinärer ska ta ett ansvar för djurskyddet och skulle lika troligt tappa förtroendet för ett veterinär som struntar i uppenbara överträdelser. Nästan all lagtext, hur välformulerade den än är, kan i någon grad tolkas, och vad gäller anmälningsplikten har den av informanterna tolkats som att det är rena djurlidanden som ska anmälas. Även de av informanterna som känner till anmälningspliktens innebörd agerar inte alltid utifrån den då man av en rad anledningar inte finner det möjligt. Anmälningsplikten tar helt enkelt inte hänsyn till alla de intressen informanterna upplever sig behöva balansera. Resultatet av balansakten blir att utövandet av anmälningsplikten avviker från lagstiftarens intention att en anmälan ska förebygga djurlidande. Var man drar gränsen för vad man anser är anmälningsärenden har på detta sätt blivit en tolkningsfråga.

5: ”Skulle man hårdra det helt och fullt så blir det liksom ogörligt, i och med att vi veterinärer skulle inte få några kunder och länsstyrelsen skulle ha så mycket att göra så att det skulle vara helt, ja då skulle inte den organisationen vi har idag inte funka överhuvudtaget.

F: Varför skulle veterinärerna inte få några kunder?

5: Skulle du anmäla alla de här fårägarna till exempel som söker till dig för att få hjälp och man inser att de har gått hungriga väldigt länge och de är alldeles och så vidare, skulle du anmäla den djurägaren så skulle den ju inte komma tillbaka som kund, och det är ju därför som man oftast kör den här varianten att man kollar varför har de inte fått någon mat, är det för att de inte har råd att köpa mat? Eller är det för att de inte vet bättre? De har inte fattat vad fåret ska äta för nånting, att det inte räcker och gå på ett dåligt bete i oktober, skulle du bara dra allihopa över en kam att alla får som har en hullbedömning ett till två de ska anmälas till länsstyrelsen, då skulle vi liksom aldrig, länsstyrelsen skulle ha så mycket att göra och vi skulle inte ha några kunder. Om vi däremot kan luska ut själva, ok, det här beror på att han inte har några pengar, det händer ingenting, han borde slakta fåren men han gör inte det, han ska inte ha får, den personen ska väl kanske anmälas till länsstyrelsen, och att den lite får hjälp med och fixa till det här medans den här andra då som säger jaha, ok, de ska ha ett mer energirikt foder, jamen då ökar vi utfodringen här, kan inte du komma tillbaka om en månad och känna på alla igen och känna om det är bättre, det blir ju den särskiljningen, och jag kan ju känna att nummer två här som förstår att nu måste jag göra nått här, fixar till det liksom, och vill ha mer hjälp att komma vidare, det är ju det som är ett roligt veterinärarbete också, att man liksom kan hjälpa och att man ser en förbättring och att det är, jag menar, skulle man anmäla alla såna bara för att alla magra får ska anmälas, då måste ju arbetet på länsstyrelsen hanteras på ett annat sätt.

Tolknningen medför att alla veterinärer hanterar fall på olika sätt, vilket leder till osäkerhet och frustration bland både kollegor och djurägare, och enligt författarens tolkning minskar detta förståelsen hos allmänheten om att veterinärer faktiskt har ett lagkrav på sig om att anmäla. Eftersom vissa veterinärer ”kan” avstå från en anmälan måste de som anmäler vara elaka, oförstående eller övernitiska. En konsekvent tolkning och användning av anmälningsplikten skulle minska problematiken informanterna ser med att djurägare kan välja att gå till ”sämre” veterinärer, underförstått veterinärer som inte skulle anmäla. Om det var norm bland veterinärer att rapportera minstänkta fall till länsstyrelserna skulle frågan därigenom mista något av sin laddning. Men för att göra detta möjligt krävs med största sannolikhet andra resurser från länsstyrelsen och ett omfattande attitydarbete bland djurhälsopersonalen. Utredarnas förslag i ”Ny djurskyddslag” (SOU 2011:75) om en ny formulering av anmälningsplikten så att den träder in först om bristerna inte är lindriga eller omgående kan rättas till skulle underlätta gränsdragningen för djurhälsopersonal och enligt uppsatsförfattarens mening göra anmälningsplikten mer hanterbar för de berörda. Den skulle tillåta veterinärer att använda sitt kunnande och förtroendekapital hos djurägarna för att

förbättra situationer där djur far illa utan att känna att de då töjer på lagen, och förhoppningsvis därigenom sänka tröskeln för att anmäla övriga fall. För ett enskilt djur spelar det mindre roll huruvida ett lidande anmäls eller inte, bara det åtgärdas. Men kommer det inte till länsstyrelsens kännedom blir det svårare med den långsiktiga uppföljningen. Det är länsstyrelserna som har resurserna att ha en översikt över djurhälsoläget i länet, att göra riskbaserade bedömningar och följa upp ålägganden. En bättre efterlevnad av anmälningsplikten skulle förenkla detta arbete.

Erfarenheter av anmälan

I Riksrevisionens (2003) granskning konstaterades att distriktsveterinärer påpekade missförhållanden till djurägare omkring tio gånger oftare än de anmälde. Även veterinärerna i denna studie kommunicerade helst med djurägare kring missförhållanden istället för eller innan en anmälan. Eftersom anmälningsplikten sedan 2002 gällt alla veterinärer och tröskeln för anmälan sänktes genom omformuleringen av lagen 2010 borde antalet anmälningar ha ökat, men eftersom det saknas senare statistik om veterinärers anmälningar är det svårt att uttala sig. Jämfört med veterinärerna i Riksrevisionens (2003) granskning hade en högre andel i denna studie aldrig anmält något fall till kontrollmyndigheten, och en högre andel upplevde att det fanns en medel till hög grad av konflikt mellan rollerna som vårdare och tillsynsman, alltså den situation som uppstår när anmälningsplikten träder in. Har det blivit svårare för veterinärer att anmäla? Det skulle vara lätt att dra den slutsatsen utifrån en allt mer konkurrensutsatt arbetsmarknad där nöjda kunder blir allt viktigare, då en anmälan oftast leder till allt annat än glada kunder. Dock uppger ingen av de intervjuade veterinärerna att den ökade konkurrensen påverkat deras inställning till anmälningsplikten. Värt att betänka är dock att samtliga intervjuade har anställning på en statlig organisation och att situationen kan vara en annan för privatpraktiserande veterinärer. Samtidigt har djurpopulationerna i vårt samhälle förändrats under samma tid, med färre djur i en allt mer pressad produktion där individen betyder mindre än helheten, och fler i familjerna där de snarast har status av familjemedlemmar, vilket kan leda både till färre fall att anmäla men också till en högre tröskel för anmälan som då får större känslomässiga eller ekonomiska konsekvenser. Sandoe & Christiansen (2009) menar att vår förändrade användning av djuren lett fram till ett ökande fokus på djurvälstånd och djurrätt, och det är troligt att dessa strömningar kan påverka även veterinärers förhållningssätt med en ökande medvetenhet om de konflikter som kan uppstå.

Utrymme för förbättringar

En personlig relation till och förtroende för länsstyrelsen och god kännedom om lagstiftningen sänkte tröskeln för informanternas kontakter med länsstyrelsen och anmälningar. Därav borde gemensamma utbildnings- och nätverksdagar för veterinärer, länsveterinären och djurskyddsinspektörerna kunna förbättra djurskyddet i länen. "An important step in making veterinarians more confident in dealing with animal cruelty and abuse is education about the nature and scope of the problem, the specifics of relevant laws, and procedures for making a report" (Patronek, 1997, s 271). Riksrevisionen (2003) gjorde redan 2003 en liknande bedömning: "Veterinärernas anmälningsplikt måste stödjas med information samt utbildning om hur och när den ska användas" (Riksrevisionen, 2003). Trots att informanterna uttryckte en relativt hög självskattning av sin kunskap om djurskyddslagen går det i intervjuerna att utläsa en stor marginal för kunskapslyft både vad gäller lagstiftningen och syftet med anmälningsplikten.

Djurägaren – en faktor att räkna med

Djurägaren var den enskilt viktigaste faktorn som påverkade huruvida de intervjuade veterinärerna anmälde ett fall eller inte. Veterinären har både lagstadgade och moraliska skyldigheter mot ägaren (Rollin, 2006), och en anmälan kan upplevas både av veterinären

och djurägaren som ett svek mot dessa. Samtidigt har alla de intervjuade veterinärerna någon form av professionell och privat etik som säger att djur inte ska lida. Att ta det på sig själv att lösa situationen blir då ett sätt att tillgodose allas intressen, och den ökade kostnaden för veterinären i detta anses då av informanterna mindre än kostnaden för att anmäla. Även om de i vissa fall beskrev det som moraliskt problematiskt att bryta mot lagen ansåg man i regel att det fanns andra intressen som var starkare.

Relationen till djurägaren är en förutsättning för veterinärt företagande, menar Appelkvist (2013), och "lojaliteten ses i denna relation som ömsesidig" (Appelkvist, 2013, s 160). Djurägaren är även viktig för veterinärens möjlighet att tillgodose djurets intressen: "Veterinarians must serve the interests of patients under the economic position of having to please their customers" (Atwood-Harvey, 2005, s 334). Informanterna känner empati för djurägarna och kommenterar också ofta kring hur svårt det är att anmäla någon som sökt upp en för att få hjälp, "jag är inte helt människofientlig liksom" som informant två svarar på frågan om varför hen skulle avstå att anmäla djurägaren i ett av scenarierna. Atwood-Harvey (2005) menade att empati med djurägaren gjorde det möjligt för djurhälsopersonal att "focus less on the client's morality and more on the motivational or situational factors involved". Empati kan då vara en neutraliserande teknik som antingen kan skymma de moraliska aspekterna i en situation eller omdefiniera den till något djurhälsopersonalen kan hantera. Liksom veterinärerna i Davidoff & Janssons (2011) studie tyckte de intervjuade veterinärerna i denna studie att kommunikationen med djurägarna är väldigt viktig. Genom kommunikation kan veterinären ha större möjlighet att påverka djurägaren och därigenom djurets situation än med en anmälan, som är mer trolig att få djurägaren att avsluta kontakten. Rollen som utbildare passar även bättre ihop med rollen som vårdare än vad myndighetsutövandet gör.

"When possible, framing these discussions on whether the needs of the animal are being met (operational approach), rather than on the (bad) behavior of the owner (motivational approach), has the advantage of depersonalizing these issues. This lets the veterinarian assume the more comfortable role of being an educator and advocate for the animal, and offering expertise about proper animal care, rather than as passing judgment on a person" (Patronek, 1997, s 278)

Genom att utbilda djurägaren upplever informanterna ofta att man gör en större insats för djurskyddet än om man anmäler. Det faller utanför ramarna för denna studie att diskutera huruvida detta kan stämma, men följande slutsats från Davidoff & Jansson (2011) styrker bilden av att detta är en väletablerad föreställning bland svenska veterinärer: "Om en veterinär anser att en djurägare har orsakat djurets lidande, bör denne visa finkänslighet mot klienten för att kunna förbättra djuret livsvillkor i framtiden" (Davidoff & Jansson, 2011, s 33).

Djur och ägare – ett moraliskt dilemma

Djurägaren är alltså central i det veterinära arbetet, men en majoritet av informanterna uttryckte ändå att deras främsta ansvar är gentemot djuret. Det är svårt att sätta fingret på vilket fokus de intervjuade veterinärerna har. De kan i ena stunden säga att djurets bästa är centralt, men strax därefter välja att blunda för ett djurlidande av hänsyn till djurägarens situation. Intervjuerna ger bilden av att man inte tagit ställning i vad Rollin (2006) kallar den fundamentala frågan; ligger veterinärens främsta plikt mot djuret eller ägaren? För en klinisk verksamhet som helt och hållet bygger på att ägarna tar sina djur till veterinären är kanske Tannenbaums (1989) fråga om djurens intresse i förhållande till människans mer relevant, då det inte går att bortse från någondera. På en direkt fråga om vems intressen man sätter först; ägarens eller djurets, svarar informanterna tveklöst djurets. Samtidigt sätter man i konkreta situationer oftast ägarens intressen främst. Om man är medveten om denna dubbelmoral ger man sällan uttryck för den, däremot uttrycker man oftast en intuitiv känsla av att det finns en

svårlöst konflikt i situationen, men man kan inte riktigt sätta ord på den. De intervjuade veterinärerna ger intryck av att sakna det Reynolds *et al.* (2012) kallar för ”moral attentiveness”; man saknar förmågan att identifiera och reflektera över etiska aspekter i en viss situation. Detta ska inte läggas informanterna till last, veterinärer är (tyvärr) inte skolade i etisk teori. Rollin (2006) jämför hanteringen av etiskt komplexa frågeställningar med operationer, utan nödvändig utbildning är det ett riskabelt företag för de inblandade. De intervjuade veterinärerna känner av konflikten, man lider av den och kämpar för att lösa den. Ingen av informanterna uttrycker explicit att man upplever detta som stressande, men i alla intervjuer återkommer samma tema; att det är svårt. Det är jättesvårt. Många av informanterna berättar om flera år gamla fall man fortfarande tänker på, man lägger ner mycket extraarbete på att försöka hitta tillfredsställande lösningar och man kompromissar ofta med sin egen känsla av vad som är rätt. Man är inte medvetet dubbelmoralisk, men saknar nödvändiga verktyg för att skapa ett konsekvent förhållningssätt. Få människor har och agerar utifrån en helt renodlad etisk utgångspunkt, men denna dubbelmoral är ändå typisk för informanternas inställning till djur och sin yrkesroll. Man ser inte de glapp som uppstår mellan teori och praktik. ”When faced with such conflict, many of us simply don’t notice them” (Rollin, 2006, s 18). Istället har man har precis som produktionsdjursveterinärerna i de Graaf’s (2005) studie i hög grad lyckats omvandla etiska dilemman till praktiska problem.

Informanterna förhöll sig på olika sätt till de fyra områden Morgan och McDonald (2007) menar är grundläggande för veterinär etik. Dock tillskrev alla djur någon form av moraliskt värde, men ingen hade formulerat något konsekvent förhållningssätt till vilken vikt detta moraliska värde tillskrev djurens intressen i förhållande till människans. Bristen på konsekvens ledde till andra omständigheter än djurets avgjorde hur fallen hanterades, dvs djurets moraliska värde var relativt övriga faktorer.

På samma sätt var alla de intervjuade veterinärerna ense om att de hade skyldigheter mot djur, både i egenskap av människor och i ännu högre grad som veterinärer, men eftersom djurets moraliska värde inte var absolut blev även skyldigheterna flytande och beroende av omständigheterna. Även lagstiftarens syn på djurs rättigheter beror av omständigheterna, och gränsen för vad som är onödigt lidande skiljer sig markant mellan olika djurslag. Även om, som utredaren säger i ”Ny djurskyddslag”: ”I lagen ska det också anges att djur har ett egenvärde oavsett vilken nytta som de har för människan” (SOU 2011:75, s 24), är detta egenvärde relativt av djurslag. I sin yrkesroll måste/bör informanterna därför ta större hänsyn till lagstiftarens syn på djurens moraliska värde än sin egen.

8: ”Där får man ju se till hur djurskyddslagen satt gränsen också, jag tycker det är svårt att jag har en egen uppfattning om vad jag tycker är djurlidande och djurskyddslagen har inte alltid samma uppfattning tycker jag, det är ju tillåtet att ha grisar på betonggolv till exempel, det tycker jag är ett psykiskt lidande för en gris, det tycker jag inte är ok, men där måste jag ju i min profession se till vad djurskyddslagen säger och inte vad mitt personliga gränsdragande säger, för en gris får ju på nått sätt må sämre än en hund många gånger. Så är det ju. Skulle nån komma in med en hund som lever tillsammans med en annan hund som sliter av den pälsen så att den blöder bak i rumpan skulle man ju reagera väldigt starkt, men om nån kommer in med en produktionshöna som ser ut så i röven, det är tydligt helt ok för det finns inga rättsfall som visar att såhär får man inte bedriva hönsproduktion. Så ja, eftersom djurskyddslagen har lagt sig i olika nivåer på olika djurslag måste jag också göra det.”

Detta leder med nödvändighet till att många veterinärer måste ha en professionell etik skild från den privata. Om man i sin privata etik och uppfattning eller önskan om veterinärens roll vill se sig som en kompromisslös företrädare för djurens intressen kan man ändå inte i sin professionella roll bortse från lagstiftningen och konsekvenserna av den. En gris är inte lika

mycket värd som en hund hur gärna vi än vill att det ska vara så. Förvånansvärt få av de intervjuade veterinärerna problematiserade detta, och flera uttryckte till och med att de inte gör någon skillnad mellan djurslag. Frågan är då om detta är ett uttryck för en privat etik, då de i sin yrkesutövning måste acceptera skillnader, eller om man skapat en subkultur som legaliserar och normaliserar dessa skillnader till den grad att man inte längre ser dem som moraliska problem. Gauthier (2001) menar att veterinärer på detta sätt kan behålla en god självbild i en, utifrån sett, moraliskt problematisk verksamhet. Det är också möjligt att man inte ser något behov av att problematisera detta då man redan i sin professionella etik accepterat lagstiftningens djursyn och integrerat den i sin yrkesroll.

Arbetsplatsens betydelse

Kollegorna är viktiga. Åtta av informanterna uppger att man har en samsyn på djurskydd på arbetsplatsen. Denna konsensus sticker ut, då man på många andra sätt påpekar olikheter mellan veterinärer i dessa frågor. Den kan bero på bristen av diskussion kring frågan, man har helt enkelt aldrig behövt konfronteras med avvikande åsikter i någon högre grad. Dessutom lär man sig som nyutexaminerad i hög grad av sina äldre kollegor vad som är "rätt" förhållningssätt, vilket skapar en subkultur för arbetsplatsen. Gauthier (2001) beskriver professionella subkulturer som "an integral function in enabling deviance by advocating various techniques necessary to modify an ethically or legally questionable option into a legitimate and acceptable course of action" (Gauthier, 2001, s 485). Subkulturen bygger på en "inkluderande solidaritet" och även om den inte uppmuntrar moraliskt avvikande beteende så skapas normer som avproblematiserar exempelvis "det alla andra gör". Istället problematiseras från normen avvikande beteende, vilket exempelvis innebär att på en arbetsplats där normen är att ta stor hänsyn till djurägarens intresse blir det mer problematiskt att anmäla misstänkta fall. Subkulturen inkluderade dock bara veterinärer informanterna identifierar sig med. En risk med att anmäla var att djurägaren avslutade kontakten och istället vände sig till en "sämre" veterinär, en som inte skulle ifrågasätta djurägaren och i förlängningen inte heller anmäla. En "bra" veterinär förlorade då inte bara en kund utan även inflytandet över djuret vilket sågs som negativt för djurskyddet. Så återigen ser man det som en större insats för djurskyddet att låta bli att anmäla.

Atwood-Harvey (2005) menar att moraliska beslut inte nödvändigtvis styrs av etiska principer, utan är känsliga för social kontext och anpassas därefter.

"In other words, ethical decisions are based on relational and contextual reality; it is a weighing out of interests and an attempt (not always a conscious one) at balancing the needs of the various actors within structural walls. [...] participants drew from everyday experience to construct a local, ethical structure to cope with moral ambiguity and balance the interests between clients and patients [...]" (Atwood-Harvey, 2005, s 335)

Djurskyddet i fokus

Som konstaterats tidigare ansåg informanterna att de kunde göra större insatser för djurskyddet genom att utbilda djurägaren istället för att anmäla. Man kunde även låta bli att anmäla för att skydda djuren mot sämre veterinärer som inte skulle ifrågasätta djurägaren. Ytterligare ett tema under tanken om att det är var en större insats för djurskyddet att inte anmäla var inställningen att inget skulle hända efter en anmälan och det därför var bättre att behålla ärendet i egna händer.

6: "Men det är klart att man kan känna lite så att vad händer om jag anmäler? Alltså, det händer inte så mycket".

Vid en anmälan skulle man då både förlorat relationen till djurägaren och kontrollen över situationen utan att något förbättrats i djurets situation. Av omsorg till djuret försökte man därför själv påverka och förändra istället för att anmäla.

Det går att ifrågasätta bilden av att det skulle vara bättre för djurskyddet att låta bli att anmäla på många sätt, men det mest uppenbara är risken för att veterinären överskattar både sin egen djursyn och förmåga att påverka situationen. Men det går inte heller att utesluta riktigheten i resonemanget, det finns med all säkerhet situationer där enskilda djur kan få det mycket bättre om veterinären istället för att anmäla utbildar och pressar ägaren till en förändring. Det är dock svårt för en veterinär i klinisk verksamhet att ha resurserna och/eller tiden att ha samma detaljkunskap om lagen, översiktsskild av situationen och långsiktighet som kontrollmyndigheten.

Konklusion

De intervjuade veterinärerna återkommer gång på gång till att detta är svåra frågor, ”jättejättejättesvåra” frågor. Man har en intuitiv känsla av det föreligger svårlösta dilemman i grunden till många av de fall man enligt lagen borde anmäla till länsstyrelsen, men kan inte formulera riktigt var problemet ligger. Man saknar verktyg för att identifiera och hantera moraliska problem som uppstår i professionen, och har inte dragit någon gräns mellan sin privata och professionella etik. De intervjuade veterinärerna lägger ett förvånansvärt stort ansvar på sig själva för att lösa situationer där djur kan misstänkas fara illa. Man gör långt fler bedömningar än bara huruvida det är ett fall som bör inrapporteras och gör långt större insatser än att bara rapportera in. Det är ett stort och i hög grad obetalt merarbete som vare sig arbetsgivaren, lagstiftaren eller veterinärförbundet kräver av veterinärerna, men som de ändå tycks känna sig förpliktade att utföra. Man försöker i möjligaste mån tillgodose både djuret, djurägarens, sina egna och lagstiftarens (och därigenom samhällets) intressen, och anmälningsplikten tar inte alla de hänsyn veterinären måste ta.

Man kan se som att veterinären inför en anmälan gör en vinst-kostnadskalkyl, där vinsten, det moraliskt riktiga i att följa lagen och att djuret kanske får det bättre, ställs mot kostnaderna. Kostnaderna för veterinären kan vara att förlora relationen med djurägaren, sin egen möjlighet att förbättra situationen eller inkomst. Om veterinären för att anmäla måste avvika från normen på sin arbetsplats kan en anmälan också innebära en stor personlig kostnad. Man ser risker för djuret om djurägaren kontaktar en sämre veterinär. Kostnaden för att anmäla vägs även mot kostanden att ta det på sig själv, och man använder sig av lagen, anmälningsplikten, först när den egna förmågan att påverka djurägaren inte räcker till. Generellt tar man mer hänsyn till djurägarens eller sina egna intressen än till djurets. Genom att ta det på sig själv att lösa situationer man enligt lagen skulle ha anmält försöker man ändå göra det man anser bäst för djurskyddet.

Avslutande kommentar från författaren

När jag inledde arbetet med denna uppsats utgick jag till stor del från att det var bekvämlighet som avhöll veterinärer från att anmäla misstänkta fall av brott mot djurskyddslagen. Jag upplevde att veterinärer som avstod från att anmäla ensidigt prioriterade ägarens intressen framför djurets, och tolkade detta som feighet. Under arbetets gång har jag fått en ökad förståelse för den unika situation veterinärer står inför varje dag och den skrämmande stora bristen på diskussion i frågan. Jag kan se nödvändigheten i att veterinärer rapporterar till länsstyrelsen, men också vilken prekär situation det kan sätta veterinären i. Jag har i intervjuerna sett hur informanterna brottas med frågan och hela tiden försöker göra det som de upplever som det bästa för djuret, ofta till en stor personlig kostnad, och hur svårt det är att göra ”det rätta”. Det finns många moraliska sanningar. Att följa lagen är det rätta. Att fullfölja sina skyldigheter mot kunden är det rätta. Att värdera djurets intressen som lika starka som människans är det rätta. Att ha lika stark empati för ägaren som för djuret är det rätta. I mångt och mycket bygger vad som är rätt på den enskilde veterinärens inställning, men ofta saknar informanterna verktyg för att korrekt identifiera de

moraliska elementen i en specifik situation, vilket lämnar dem med en känsla av otillfredsställelse oavsett vilken lösning de väljer. Självt har jag förstått betydelsen av en professionell etik frångående min privata, en etik som låter mig vara konsekvent i min yrkesroll och fatta beslut som min privata etik finner problematiska. Jag är inte säker på att det är önskvärt, men då den veterinära yrkesrollen kräver det underlättar det att ha formulerat ett förhållningssätt. Kanske är det ytterligare en neutraliserande teknik som döljer mitt eget moraliska ansvar, det skulle vara naivt att tro att frågan om veterinärens etiska ansvar har ett så lätt svar. Men hur som helst har uppsatsen fyllt ännu ett syfte, den har hjälpt mig formulera ett förhållningssätt som kommer underlätta mitt yrkesliv, och jag har fått en klarare bild av vilken sorts veterinär jag vill vara. Resan fortsätter.

REFERENSER

- Ahrne, G., Svensson, P. (red.) (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Appelkvist, J. (2013). *Det självklara företaget? Kvinnors företagande i veterinärprofessionen*. Lic.-avh. Linköpings universitet. Linköping: LiU-Tryck.
- Arkow, P. (1998). Application of ethics to animal welfare. *Applied Animal Behaviour Science*, 59: 193–200
- Atwood-Harvey, D., (2005). Death or Declaw: Dealing with Moral Ambiguity in a Veterinary Hospital. *Society & Animals* ,13: 315-342.
- Batchelor, C. E. M., McKeegan D. E. F., (2012). Survey of the frequency and perceived stressfulness of ethical dilemmas encountered in UK veterinary practice. *Veterinary Record* , 170: 19
- Cserhalmi, N. (2004) *Djuromsorg och djurmisshandel 1860–1925*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. Möklinta: Gidlund.
- Davidoff, Y., Jansson, M. (2011) *Veterinärers arbete. En studie om etik, ansvar och känslor*. Högskolan i Halmstad. Hälsa och samhälle/Arbetsvetenskapligt program.
- De Graaf, G., (2005). Veterinarians discourses on animals and clients. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 18: 557-578.
- Denscombe, M., (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur.
- Djurens Rätt (2009). *Världens bästa djurskydd. Myten om Sverige granskas*. Göteborg: Taberg Media Group.
- Flyrén, L. (2014). *Att vara död är inget lidande. Synen på avlivning av friska sällskapsdjur bland svenska smådjursveterinärer*. Sveriges Lantbruksuniversitet. Veterinärprogrammet (Examensarbete 2014:40)
- Gauthier, D. K., (2001). Professional lapses: occupational deviance and neutralization techniques in veterinary medical practice. *Deviant Behavior*, 22:467-490.
- Jordbruksverket (2013). *Årsredovisning 2013*. [Elektronisk] Jönköping: Jordbruksverket. Tillgänglig: http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_ovrigt/ovr305v3.pdf [2014-09-25]
- Morgan, C.A., McDonald, M., (2007). Ethical Dilemmas in Veterinary Medicine. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*. 37: 165–179.
- Patronek, G. J., (1997). Issues for Veterinarians in Recognizing and Reporting Animal Neglect and Abuse. *Society and Animals*, 5: 267-280.
- Riksrevisionen (2003). *Hur effektiv är djurskyddstillsynen?*. Stockholm: Riksrevisionen.
- Sveriges Regering (2014-10-03). *Regeringsförklaringen*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/18348/a/247120> [2014-11-19]
- Reynolds, S. J., Owens, B. P., Rubenstein, A. L., (2012). Moral Stress: Considering the Nature and Effects of Managerial Moral Uncertainty. *Journal of Business Ethics*. 106: 491-502.
- Rollin, B. E., (2006). *An Introduction to Veterinary Medical Ethics*. 2.ed. Oxford: Blackwell Publishing Ltd
- Rollin, B.E., (2011). Euthanasia, Moral Stress, and Chronic Illness in Veterinary Medicine. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*. 41:651–659.
- SFS 1962:700. Brottsbalken. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1971:810. Förordning om allmän veterinärinstruktion. Stockholm. Jordbruksdepartementet.

- SFS 1988:534. Djurskyddslag. Stockholm: Landsbyggsdepartementet.
- SFS 1999:657. Epizootilag. Stockholm. Landsbyggsdepartementet.
- SFS 2009:302. Lag om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård. Stockholm: Landsbyggsdepartementet
- Sjölin, K., (2014). *Risik kapitalister i djursjukvården*. Sveriges Lantbruksuniversitet. Institutionen för Arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi. (Examensarbete i affärsledarskap)
- Stolt, L. B., Johnson-Ifearulundu, Y. J. J., Kaneene, J. B., (1997). Attitudes of veterinarians, animal control directors, and county prosecutors in Michigan regarding enforcement of state animal cruelty legislation. *Journal of American Veterinary Medicine Association*, 211: 1521-1523.
- Tannenbaum, J. (1989). *Veterinary Ethics*. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Tannenbaum, J., (1993). Veterinary medical ethics – a form of conflicting interests. *Journal of social issues*, 49: 143-156.
- Ternström Hofverberg, L. (red) (2013). *Djurens hälso- och sjukvård – i ett tioårsperspektiv*. Jönköping: Jordbruksverket (Rapport / Jordbruksverket 2013:19).
- Sandoe, P., Christiansen, S., B., (2008). *Ethics of animal use*. Oxford: Blackwell.
- Sveriges Veterinärförbund (2013). *Stadgar för Sveriges Veterinärförbund*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://svf.se/sv/Forbundet/Stadgar-regler-mm/Stadgar-for-Sveriges-Veterinarforbund/> [[2014-09-17]
- Sveriges Veterinärförbund (1998). *Etiska regler*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://svf.se/sv/Forbundet/Stadgar-regler-mm/Etiska-regler/> [2014-09-17]
- Veterinärutredningen (2007). *Veterinär fältverksamhet i nya former: betänkande*. Stockholm: Fritzes (Statens Offentliga Utredningar (SOU) 2007:24)
- Översyn av djurskyddslagstiftningens utformning och innehåll (2011) *Ny djurskyddslag*. Stockholm: Fritzes. Statens Offentliga Utredningar (SOU) 2011:75.

BILAGA 1 Intervjufrågor

Allmänt

Kön, ålder, utbildning, utbildningsort?
Hur länge har du arbetat som distriktsveterinär?
Har du haft annat heltidsarbete som veterinär?
Som vad?
Trivs du med ditt arbete? Vad är det bästa/sämsta?

Veterinärens roll och djursyn

Varför blev du veterinär? Vad anser du att det innebär att vara veterinär? Vad är veterinärens roll? Vilken roll är den främsta?
Varför ville du jobba med djur? Hur ser du på djur?

Vem ser du som ditt primära ansvar, djuret eller djurägaren? Vem ser du som din främsta kund? Kan du tänka på någon situation där djurets och ägarens intressen ställs emot varandra? Hur skulle du agera då? Vad tycker du man kan kräva av en djurägare?

Lagstiftningen

Hur bekant känner du att du är med djurskyddslagstiftningen på en skala ett till fem? 1- inte alls, 5 – mycket väl

Vad anser du är Djurskyddslagets främsta syfte?

Anser du att det är eftersträvansvärt att följa lagen?

Känner du till anmälningsplikten? Vad innebär den?

Vet du hur du ska gå tillväga för att anmäla misstanke om brott mot djurskyddslagen?

Uppskattningsvis hur många anmälningar om bristande djurskydd gör du till länsstyrelsen per år?

Varför tror du att en anmälningsplikt för veterinärer skrivits in i lagen?

Tycker du att anmälningsplikten är bra eller dålig för djurskyddet? Använder du dig av den på något sätt? Spelar den någon roll?

Vilka konsekvenser kan du se om lagen inte efterföljs?

Egna erfarenheter

I vilken utsträckning anser du dig ha tillräcklig kunskap för att kunna bedöma djuren efter djurskyddslagen på en skala ett till fem? 1- inte alls, 5 – mycket väl

Har du anmält? Berätta om ett fall då du gjort en anmälan.

- Vad? Varför? Vad hände?

- Känner du att du haft stöd av lagen/anmälningsplikten när du anmält?

- Skulle du ha anmält detta även utan anmälningsplikt?

Har du låtit bli att anmäla? Berätta om ett fall där du valde att avstå från anmälan.

- Vad? Varför? Vad hände?

Har du ångrat att du anmält/inte anmält någon gång?

Vilka faktorer påverkar ditt förhållningsätt? Vilka skäl finns att anmäla? Vilka skäl finns att inte anmäla? Vilken faktor är den viktigaste?

Vad hoppas du händer när du anmäler?

Vad tror du händer när du anmäler? Vad händer med djurägaren?

Diskuterar ni frågor av den här karaktären på din arbetsplats? Känner du till din arbetsgivares / dina kollegors syn?

Har du blivit uppmanad att anmäla? Om ja, vill du berätta?

Känner du att är eller har varit hindrad/avrådd från att anmäla? Om ja, vill du berätta?

Har du stött på reaktioner i någon form när du anmält/inte anmält?

Vilken typ?

Från vem?

Hur reagerade du?

Hur har du känt dig när du anmält ett fall av misstanke om brott mot djurskyddslagen?

Djurslagsskillnader

Resonerar du på samma sätt vad gäller anmälningsplikten för alla djurslag? Vilka skillnader finns? Varför?

Omgivningen

Vad anser du om kollegor som anmäler?

Har du nån gång samarbetat med andra aktörer (kollegor, djurskyddsorganisationer, länsstyrelsen, Jordbruksverket) vid misstanke om brott mot djurskyddslagen ?

Enligt Jordbruksverkets rapport om djurens hälso- och sjukvård har konkurrensen på den veterinära arbetsmarknaden ökat och konkurrensen om kunderna ökar också. Är det något du märkt av?

Anser du att den ökande konkurrensen bland veterinärer påverkar djurskyddet? Om ja, på vilket sätt?

Anser du att det finns en konflikt mellan din tillsynsroll och din roll som veterinär? Om du skulle sätta den konflikten på en skala ett till fem där 1 är inte alls och 5 mycket hög grad av konflikt?

Om ja, på vilket sätt?

Förändring?

Vilket stöd tycker du att utövaren av lagstiftningen ska kunna erbjuda? Från vem?

- Vad skulle du behöva för att känna dig säkrare i ditt djurskyddsarbete?

- Anser du att det finns behov av vidareutbildning rörande djurskyddet?

Finns det nått som skulle kunna underlätta för dig i ditt djurskyddsarbete?

BILAGA 2 Scenarion

Följande scenarion presenterades för informanterna. Information som anges med kursiv text presenterades om de intervjuade frågade efter den.

Du blir utringd till en mjölkgård med ett 40tal mjölkande kor i en uppbounden besättning pga mastit, när du kommer dit ser du att ca hälften av korna har gödselpansar på bakdelen och under magen och ett flertal (ca 10) har hassår/bölder. Det är en äldre bonde, ca 60 år som har pratat länge om att han ska lägga ner framöver. Han har haft lite skitigt alltid, men det här är värre än du sett förut. Hur resonerar du och vad gör du?

(Februari. Gummimatta och spån, ungdjur i fållor. Ungdjuren generellt smutsigare. Gödselpansar ffa lateralt lår upp till höftben och ventralt. Klövverkar 1 gång / år, nu ca 9 mån sedan. Bonden ca 60 år, ska lägga ner "framöver". Senaste besök i sommräs, då rena kor på bete.)

Det kommer in en katt som har en större sårskada över låret och stödjer inte på benet, och såret ser ut att vara äldre för de är infekterat och sårkanterna har dragit sig undan. Djurägaren har varit borta i sju dagar och kom hem och hittade precis katten och kom direkt in till veterinären. Hur resonerar du och vad gör du?

(Pälslost runt om, höftledsluxation på röntgen. Har varit ute, kunnat gå in på veranda där mat och vatten funnits. Ingen tillsyn. Normalt inne/utekatt.)

Du ska vaccinera två islandshästar i fält i slutet av november. När du kommer dit tar ägaren med dig ut på ett öppet fält där två ganska tunna och lite skitiga islänningar står. Under samtalet framkommer att hästarna går på lösdrift och att detta är deras vinterhage. När du påtalar bristen på skydd säger ägaren att och att de tidigare haft möjlighet att gå in men aldrig utnyttjade den och att islänningar föredrar att vara ute i det öppna, varför hon haft dem på detta sätt i två år. Du är ny i distriktet och har inte varit där förut. Hur resonerar du och vad gör du?

(Träd utanför hagen. Fri tillgång på grovfoder av okänd kvalitet.)

En man kommer in med en fyraårig mindre blandrashund som brukar komma in varje månad för kloklippning. Hunden tillhör hans åttioåriga mamma och är hennes ögonsten. Denna gång har sonen haft mycket att göra varför det gått fyra månader sedan sist. Hunden är "omöjlig" att klippa på hemma varför den måste kommit till klinken hela sitt liv. Hunden är kraftigt överviktig. Klorna är tre till fyra cm långa och har vridit falangerna och hunden ömmar vid manipulation av tassarna. I övrigt verkar hunden vara frisk. Hur resonerar du och vad gör du?

(Det är alltid sonen som kommit. Hunden har alltid haft problem med övervikt och äter dietoder.)